

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2015

Miroslav Kašpárek

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

Katedra dějin, didaktiky a dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Politické atentáty v meziválečném období

Political assassination in the interwar period

Miroslav Kašpárek

Vedoucí práce: PhDr. Jiří Hnilica, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Biologie, geologie a environmentalistika se zaměřením na
vzdělávání – Dějepis se zaměřením na vzdělávání

2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Politické atentáty v meziválečném období vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně, za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 14. 7. 2015

.....

ANOTACE

Tato bakalářská práce pojednává o vybraných, úspěšných atentátech, které se uskutečnily ve druhé polovině roku 1934. Zabývá se jejich ohlasem ve vybraných tiskovinách vydávaných v prvorepublikovém Československu v meziválečném období. Tedy jakým způsobem psaly o smrti vybraných státníků, jaké k nim zaujaly stanovisko. Zdali mohly v určitém případě atentát i schválit, či se k nim stavěly negativně.

KLÍČOVÁ SLOVA

Englbert Dollfuss, Louis Barthou, Alexandr I. Karadjordevič, Sergej Minorovič Kirov, puč, atentát, Marseille, Leningrad.

ANNOTATION

These thesis deal with selected successful attacks that have occurred during the second half of 1934. It deals with their response in selected publications issued in the inter-war Czechoslovakia in the interwar period. How they wrote about the death of selected statesmen as they take a stand. Whether in a specific case could assassination and approve, or were built negative.

KEYWORDS

Englbert Dollfuss, Louis Barthou, Alexander I. Karadjordevič, Sergei Kirov Minorovič, putsch, assassination, Marseille, Leningrad.

Obsah

1	Úvod	6
2	Metodika práce	8
2.1	Výzkumné otázky a hypotézy	8
2.2	Metoda výzkumu.....	9
2.3	Prameny	9
3	Meziválečné období	11
3.1	Evropa a Československo v meziválečném období	11
4	Historický kontext a reflexe na vybrané atentáty	13
4.1	Rakousko v meziválečném období.....	13
4.1.1	Engelbert Dollfuss.....	14
4.1.2	Ohlasy v tisku.....	18
4.1.3	Shrnutí	28
4.2	Jugoslávie v meziválečném období.....	29
4.2.1	Král Alexandr I. Karadjordevič.....	31
4.2.2	Ohlasy v tisku.....	33
4.2.3	Shrnutí	43
4.3	Francie v meziválečném období.....	45
4.3.1	Louis Barthou.....	46
4.3.2	Ohlasy v tisku	48
4.3.3	Shrnutí	54
4.4	SSSR v meziválečném období	55
4.4.1	Sergej Minorovič Kirov	57
4.4.2	Ohlasy v tisku.....	59
4.4.3	Shrnutí.....	66
5	Závěr	68
6	Seznam použitých zdrojů:	70
6.1	Literatura:.....	70
6.2	Primární prameny:	71

1 Úvod

Období po první světové válce bylo dobou uvolnění atmosféry po letech války, splněných snů některých národů o vlastní budoucnosti bez vlády druhých a s obecně přijímanou myšlenkou že další válka už nemůže být, nikdo ji chtít nebude po tom, co se dělo v zákopech světové války. Ale nic nebylo tak růžové, jak se zdálo. Poražené státy byly zatíženy požadavky vítězů, kromě vysokých reparací ztratily mnohá svá území. Ani někteří vítězové nebyli spokojeni s tím, co získali. Vítězové se po válce rozešli za svými zájmy a nespolupracovali tak ochotně jako za války, což vedlo k oslabení jejich pozic. V období 20. a 30. let bylo pro Evropu, která se ještě nevzpamatovala z předchozí války dobou opětovně houstnoucí atmosféry, kdy některé státy chtěly změnu stávajícího statusu quo z důvodů hospodářských, nebo národnostních, a na opačné straně stály státy, které chtěly současný stav zachovat. Rozvíjely se radikální, politické směry, které v časech hospodářské krize získaly značnou podporu v zemích, které jí byly zasaženy nejvíce. Představitelé těchto krajních směrů se v cestě za svými cíli nezastavili před ničím a používali ty nejradikálnější a dnes již prakticky nemyslitelné prostředky, včetně atentátů, které měly odstranit nepohodlné osoby stojící jim v cestě za jejich cíly. V tomto období, se tak politický atentát – útok na významnou osobu z důvodu změny politiky země, stal běžnou praxí.

Všechny vybrané osobnosti, s výjimkou jedné, kterými se práce zabývá, měly nějaký vztah k Československu, ať už osobní, nebo v ryze politických zájmech svých zemí. Ale vždy jejich smrt měla dopad na Československo a jeho směřování. Některý atentát přinesl jen šok v očích veřejnosti, která nebyla na takové události zvyklá. Způsob smrti je pro všechny vybrané osobnosti stejný, ale způsob a provedení se zásadně liší, některé zemřely při naplánovaných akcích, které provedla sehraná skupina vytvořená pro tento účel, jiné našly smrt z rukou osamělých vlků, kteří jednali na vlastní pěst bez nějak hluboce připraveného plánu. Každému z těchto násilných činů věnoval dobový tisk v Československu různou výši míry pozornosti. Ze zcela pochopitelných důvodů, některé osobnosti měly vztah k Československu blízký, pokud ne, tak minimálně jejich názory a politická činnost byly pro republiku významné, což se týkalo hlavně politiků, kteří formovali evropské dění. Meziválečné atentáty měly velký ohlas na československou veřejnost, která i když pociťovala změny v sousední zemi, stále věřila, že bezprostřední nebezpečí jí nehrozí, přesto tento čin musel mít dopad na veřejnost, která si musela uvědomit, že cítit se v bezpečí před radikály nešťtících se i nejohavnějších činů nelze ani v zemi kde právo mělo svoji váhu a demokracie byla nejvyšší hodnotou.

Toto téma, je dnes středem badatelského zájmu mladých studentů. Významných osob, které byly zavražděny v tomto období, je mnoho. I přes to, že ne všichni se angažovali v politice, jejich násilné skony mohou být předmětem bádání, co jejich smrt způsobila v politice zemí, odkud pocházely, nebo ve společnosti, kdo na ní měl zájem. Věnuje se jim i několik diplomových prací. Jako je ta od Barbory Hájkové zkoumající reflexi vybraných atentátů na stránkách vybraných prvorepublikových titulů. V prvních dvou dnech po atentátu. Nebo práci Tomáše Bederky, zabývající se pouze vraždou německého profesora Theodora Lessinga.

2 Metodika práce

Tématem práce je reflexe vybraných, politických atentátů z meziválečného období. Konkrétně smrt jugoslávského krále Alexandra I. Karadjordeviče, francouzského ministra zahraničí Louise Barthoua, rakouského kancléře Englberta Dollfusse, a sovětského představitele Sergeje Minoroviče Kirova na stránkách některých československých periodik.

Cílem výzkumu je zjistit, jak konkrétní periodika reagovala na násilný akt, jakým atentát bezesporu je, na vybraných osobnostech, jejich reflexe a postoje. Jaký byl obraz u konkrétních atentátů. Ukázat postoj, jaký zaujala vybraná periodika. Vnímala každý atentát podobně, nebo se jejich stanoviska lišila? Každý z atentátů byl proveden z jiných důvodů, i když některé svým dopadem byly velice podobné, zavraždění, vysocí představitelé svých zemí nebyli v Československu vnímáni stejně. Splnění cíle bude zhodnoceno v poslední kapitole.

2.1 Výzkumné otázky a hypotézy

- Jak reagují vybraná periodika na atentáty?
- Jaké postoje zaujmají k jednotlivým atentátům a osobnostem, které byli zavražděny?
- Mají atentáty nějaké důsledky pro Československo?
- Byl atentát/atentáty, které by československá periodika považovala za prospěšné?

S výše uvedenými cíly byly stanoveny tyto hypotézy:

Hypotéza č. 1: Dá se předpokládat, že s ohledem na historickou zkušenost bude atentát vnímán jako násilný akt, který nebude mít ve společnosti velkou podporu, budou spíše panovat obavy, kam se události budou vyvíjet dále.

Hypotéza č. 2: Pohledy periodik si budou pravděpodobně velmi podobné s výjimkou tiskovin, které tíhnou k radikálnějším proudům ve společnosti.

Hypotéza č. 3: Atentáty v krátkodobém, časovém horizontu nebudou mít přímý dopad na Československo, v dlouhodobém to bude jiné.

Hypotéza č. 4: Pravděpodobně nebude žádný atentát, který by mohl tisk schvalovat.

2.2 Metoda výzkumu

V práci je použita metoda komparativní, historicko-srovnávací analýzy. Kdy budou kromě použité literatury, která obsahově odpovídá tématu, použity dobové články z tiskovin, včetně komentářů, které se na svých stranách zaobíraly vybranými atentáty, spolu s navazujícím vyšetřováním a poukazem na důsledky, které vraždy přinesly.

2.3 Prameny

Při psaní bakalářské práce byl použit vybraný dobový tisk, vycházející v meziválečném období, konkrétně v letech 1934 až 1935. Ten je dostupný v Národní knihovně v Praze, buď v digitalizované formě, nebo v podobě mikrofilmu. Jediné Rudé právo z tohoto období bylo možné prostudovat v listinné formě. Vybrané tiskoviny vycházely v každodenní periodicitě, s výjimkou fašistických listů, které vycházely jako týdeník.

Český deník byl nezávislým deníkem, který vydávaly Závody pro průmysl tiskařský a papírnický, v letech 1916 až 1944. Předtím vycházel čtyři roky pod názvem Český denník. Vycházel jednou denně za cenu 40 haléřů v pracovních dnech, kromě pondělí, kdy byl za 30 haléřů. V neděli stál 70 haléřů.

Lidové noviny vydávala Československá strana lidová (ČSL) od roku 1893 do r. 1945. Vycházeli v ranním a odpoledním vydání. Ve všední dny stály 80 haléřů ráno, odpoledne jen za 30 haléřů, v neděli pak 90 haléřů

Národní listy vydávala Československá národní demokracie (ČSND). První číslo bylo vydáno roku 1861. Cena tisku se velmi lišila. Ranní vydání ve všední dny bylo za 70 haléřů, v neděli 80 haléřů. Večerní vydání stálo jen 30 haléřů.

Právo lidu byl ústřední orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické (ČSDSD). Cena za ranního výtisku byla 60 haléřů, za večerního pak jen za 20 haléřů.

Rudé právo tiskla Komunistická strana Československa (KSČ). Vycházelo od r. 1921 do r. 1990, kdy bylo přejmenováno na Právo. Stálo 30 haléřů v pracovních dnech a 80 haléřů v neděli.

Venkov byl vydáván republikánskou stranou zemědělského a maloroľnického lidu (RSZML), známou jako Agrární strana. Venkov vycházel v letech 1906 až 1945, jeho tisk byl obnoven v roce 1990. Prodával se za cenu 70 haléřů.

Fašistické listy, vycházely v letech 1931–1936, byly oficiálním tiskem Národní obce fašistické (NOF). Jejich náklad byl ze všech zkoumaných periodik nejmenší, vycházely s týdenní periodicitou za 60 haléřů.

Dalším zdrojem byla sekundární literatura, at' už se zabývala obecně historií dané země, odkud zavražděný pocházel, jako jsou dějiny Francie, Ruska nebo Srbska, nebo byly úzkého zaměření. Jako kniha Atentáty, které změnily svět, která se zabývá atentáty od antiky po 20. století. Nebo Vzestup a pád velmocí, která je zaměřena na ekonomické pozadí významných zemí, které je nedílnou součástí zahraniční politiky každé významné země i dnes. Pokud země má velmoc ekonomické potíže, odrazí se to i na její zahraniční politice. Či Konec demokracie v Rakousku, která pojednává o celkovém vnitřním vývoji Rakouska v meziválečném období od jeho vzniku po světové válce až po anšlus země 12. března 1938.

3 Meziválečné období

3.1 Evropa a Československo v meziválečném období

Poválečná Evropa už po světové válce nebyla tou samou, jako před ní. Válka zničila idealistické představy o krásném světě, kde války sice probíhají, ale jsou vzdálené, v podstatě jen na stránkách novin v reportážích z dalekých krajů. Tato „Belle Époque“ skončila, s ní poměrně klidné období, naplněné léty rozvoje vědy, průmyslu, kultury, rozšiřování hranic lidských vědomostí a možností. Po válce přišly změny, které změnily celou Evropu, i když státníci některých zemí si to nemuseli myslet. Zaniklo několik velkých monarchií, na jejichž troskách vznikly nové, národnostní státy, které stály před výzvami, jakým nemuseli jejich předchůdci do té doby čelit. Velká část Evropy byla zničená válkou, hospodářství i infrastruktura, mnohé polnosti byly nevyužitelné kvůli municí z války, lesy vypálené, mnoho dobytka bylo poraženo. Proto vítězné státy požadovaly reparace po poražených, jimž se nevyhnuly ani nově vzniklé státy, pro které platil „osvobozující poplatek“. Poražené země byly nucené k vysokým reparacím, které požadovali vítězové. Ty nejvíce dopadly na Německo, kde spolu se vzniklou bídou vznikla příležitost pro angažmá radikálních myšlenek, jejichž nositelé se pro úspěch neštítali využít jakýchkoli prostředků. Zároveň se vítězné státy propadly do svých vlastních problémů způsobených jejich ekonomickou vyčerpaností a zranitelností. Tím byla oslabena jejich společná poválečná vítězná pozice, kterou hájila nedostatečná ekonomická síla. Načas byly tyto problémy utlumeny, ale světová hospodářská krize odhalila ve vši nahotě slabost poválečného uspořádání, neochotu západních zemí bojovat za jeho udržení a naopak sílící snahu revizionistů o nápravu domnělých křivd a odčinění porážky z předchozí války. Spojené státy vyznávaly politiku izolacionismu, kdy zájmem jejich politiky byl pouze americký kontinent a dění v Evropě nebylo tak důležité, to z důvodu světové války, kdy mnoho amerických vojáků i během relativně krátké doby nasazení padlo. Británie obrátila svůj zájem zpět na svou koloniální říši a její problémy, které ji plně zaměstnávaly. Proto britští představitelé jen s malou mírou pochopení nazírali na francouzskou politiku vůči Německu. Naléhali, aby Francie zaujala vůči němu smířlivější postoj. Ani po nástupu Adolfa Hitlera k moci v Německu své stanovisko britská vláda nezměnila a vyvíjela velké úsilí, aby se Francie vzdala svých vojenských závazků vůči novým státům ve střední Evropě, aniž by v atmosféře vzrůstajícího ohrožení Paříže nabídla cokoliv, co by ztrátu vazeb na tyto státy vyvážilo.

Československo v tomto novém evropském uspořádání bylo nováčkem, nově vzniklým státem, stejně jako další, vzniklé především po rozpadu Rakousko - Uherska (byť některé nedobrovolně jako Maďarsko nebo Rakousko). Po úspěšných, mírových jednáních ve Versailles získalo většinu jím nárokovaného území, ale díky národnostní pestrosti jejího obyvatelstva se daly tušit potencionální obtíže do budoucna. Mladá republika musela řešit mnoho problémů už od svého vzniku. Početná německá menšina se jen těžko smiřovala se situací, kdy její privilegované postavení bylo pryč a stala se i přes liberální politiku nového státu k menšinám druhořadou oproti většinovým Čechům. Kteří se dlouho snažili pro sebe získat takové výhody v Českých zemích, jaké měli Maďaři v Uhersku. Od svého bezprostředního vzniku se musela vláda v Praze potýkat se separatismem pohraničních území, kde měli převahu Němci, Poláci a Maďaři, kteří chtěli na základě práva sebeurčení národů připojit území, která obývaly, k sousedním státům, kde jejich národ byl většinový.

4 Historický kontext a reflexe na vybrané atentáty

4.1 Rakousko v meziválečném období

Vzniklo po světové válce na troskách toho, co zbylo z Rakouska – Uherska, které po válce bylo rozděleno na nástupnické státy v duchu práva na sebeurčení vyhlášeném prezidentem USA Woodrow Wilsonem, kdy se od monarchie odtrhly území obývaná Poláky, Čechy, Slováky, Slovinci, Chorvaty nebo Rumuny ať už na základě národnostních nebo historických argumentů. Na území, které zbylo, a nenárokoval si jej žádný z vítězných států, zbylo Rakousko, malý stát bez přístupu k moři, který byl obýván v drtivé převaze Němci, jejichž politici usilovali po válce o připojení k Německu na základě práva sebeurčení národů, což vítězné státy nepřipustily. Nová vláda musela podepsat 10. září 1919 v St. Germain smlouvu, která kromě rozdělení monarchie, i přes zjevné sympatie obyvatelstva zakazovala spojení s Německem. Proto „*Rakousko se stalo státem, který nikdo nechtěl*“.¹ Pro němce žijící v Rakousku bylo těžké na základě Versailleských smluv ze dne na den zapomenout na svoji etnicitu a sžít se s nucenou rakouskou identitou. Po celou dobu existence nezávislého Rakouska byla jakákoliv ekonomická pomoc ze strany vítězných států vázána na potvrzení zákazu možného anšlusu Rakouska silícím Německem.

Hospodářské problémy země spočívaly v rozpadu tradičního Rakousko – Uherského trhu, který byl po válce rozdělen mezi nástupnické státy, obchodní vazby bylo možné udržet pomoci volného obchodu, jenže vývoj vedl naopak cestou protekce a ochrany domácího trhu vůči zboží z jiných zemí, což obchodní výměnu ztěžovalo. Období poválečného růstu vedlo k minimální nezaměstnanosti, ale zemi trápila inflace. Průmyslová produkce Rakouska ale byla slabá a nemohla dosáhnout předválečného stavu. V obchodu převažoval dovoz nad vývozem, největším zahraničním partnerem bylo Německo (15,7 % obchodu) následované Československem (13,5 %). Velký význam v hospodářství země měl turismus, provázanost rakouského a německého hospodářství se stala zásadní po nástupu A. Hitlera k moci, kdy mohl pomocí hospodářské blokády snáze ovlivňovat dění uvnitř Rakouska.

Demokracie v Rakousku to neměla od počátku vzniku země snadné, existovala zde tři velká politická uskupení, sociálnědemokratické, nacionální a křesťanskosociální, navazující na ideologické a politické proudy z předválečného Rakousko – Uherska, společný byl všem

¹ JEŘÁBEK, M. *Konec demokracie v Rakousku, 1932 – 1938*. Praha: Dokořán, 2003, str. 23. ISBN 80-86569-51-9

„*liberalismus zaměřený proti konzervativnímu mocnářství*“², který chápali velmi široce. Jejich názory se rozcházely v pohledu jak řešit sociální otázky a v přístupu k náboženství. Všechny budoucí vlády byly složeny z koalic, kde jejich členové měli vůči sobě mnoho antipatií z důvodu svých postojů, které vedly místo rázných opatření k řadě kompromisů. Vnitřní nejednota politiků, silná nacistická opozice podporovaná ze strany nacistického Německa spolu se špatnými rozhodnutími ústupků vůči A. Hitlerovi kancléře Kurta von Schuschingga vedly k oslabení Rakouska, to pak nedokázalo čelit tlakům ze strany Nacistického Německa.

4.1.1 Engelbert Dollfuss

Byl významným rakouským státníkem v meziválečném období, který významně modeloval rakouskou politiku, její vztah k Německu i němectví. Kvůli jeho malé výšce (jen něco málo přes 150 cm) a způsobu vlády se mu přezdívalo Millimetternich. Je to postava, která je značně kontroverzní, na jednu stranu jeho politika bránila snahám Nacistů o sjednocení, ale na stranu druhou za jeho vlády došlo k rozkladu parlamentní demokracie v Rakousku. Ve svém životě se držel dvou základních názorů, které byly základními sloupy jeho politické kariéry a z nichž nikdy neslevil, byla to katolická víra a kult vyváženého, vesnického způsobu života.

Pocházel z venkovského prostředí. Narodil se 4. října 1892 v Texingu v Dolních Rakousích jako nemanželské dítě, jeho matka Josefa Dollfussová se rok poté provdala za sedláka Leopolda Schmutze. Absolvoval gymnázium v Hollabrunnu r. 1913, ve stejném roce se zapsal na kněžský seminář ve Vídni, ze kterého po několika měsících odchází a nastupuje na práva. Brzy poté začíná světová válka, přihlásí se jako dobrovolník a bojoval tři roky na Italské frontě v Tyrolsku ve známém pluku *Kaiserschützen*, kde získal hodnost nadporučíka a do konce války byl šestkrát vyznamenán. Díky své upřímnosti a odvaze získal renomé mezi svými spolubojovníky, nazývali jej *Dolli*. Po válce dokončil svá studia práv ve Vídni, r. 1920 odjel do Berlína na stáž, zde se angažoval v politice v rámci svazu Franco Bavaria a Katolicko-německém výboru vysokoškoláků, také zde poznal svoji životní partnerku Alwin Glienkenovou (vzali se r. 1931) a další rok se vrátil do Vídně, kde se stal 10. června 1923 doktorem. Zde v letech 1922 – 23 zažil antisemitské nálady na univerzitě, tento

² JERÁBEK 2003: str. 30

Antisemitismus v podání katolicismu nenahlížel na Židy z pohledu rasového, ale náboženského. „*Nepožadoval jejich zničení, ale naopak obrácení na katolickou víru, a tím jejich vykoupení*“³.

Jeho další kariéra nabrala závratnou rychlost. Zájem o zemědělství a hospodářství silně ovlivnil jeho životní dráhu. Ve 20. letech zastupoval Rakousko ve Společnosti národů (dále jen SN) jako expert na zemědělskou politiku a jako mluvčí Rakouska vystupoval na mezinárodních, hospodářských konferencích. Stal se spoluzakladatelem Dolnorakouské zemědělské komory a r. 1927 se stal jejím ředitelem. Od r. 1931 zastává funkci ministra zemědělství, jako politik měl názor že „*rolnickou společnost lze hodnotit pouze z pohledu její produktivity*“⁴. Starý model života zemědělských komunit spočívající v solidaritě k bližnímu nešlo už po světové válce udržet v nezměněné podobě a musel se přizpůsobit modernímu způsobu produkce, což naráželo na Dolffusův odpor vůči kapitalismu a principům svobodného trhu, ale nikdy nebyl příznivce marxistických myšlenek. Dne 20. května 1932 se stal Dolffuss spolkový kancléřem Rakouska. V této době vznikly jeho antipatie k Sociální demokracii, což ovlivnilo jeho další politická rozhodnutí. Pomohly k tomu vzájemné urážky a podceňování ze strany Otto Bauera, který byl předsedou Sociálních demokratů, nepočítal, že jeho kritika namířená proti Dolffusovi byla brána v očích kancléře jako názor celé strany. Sociální demokracii považovali Dolffusse pouze za přechodného kancléře a trvali na předčasných volbách, proto jí v pozdějších událostech vynechával při tvorbě dohod a hledání spojenců vůči silícímu tlaku ze strany nacistů. Konec vyjednávání mezi socialisty a křesťanskosociální stranou byl začátek konce tzv. proporční demokracie v Rakousku. Dolffuss se musel spojit s hnutím Heimwehr, aby mohl 20. Května 1932 vytvořit vládní koalici. Vztahy mezi křesťanskými demokraty a socialisty více prohloubila nedůvěru a nesnášenlivost tzv. „Hirtenská aféra“ z ledna 1933, která zdiskreditovala Rakousko v očích Británie, Francie i Malé dohody z důvodů porušení mírových dohod z let 1919 – 1920, kterou vynesl na světlo stranický list socialistů Arbeiterzeitung.

Zlomovým bodem vlády Dolffusse byl 4. březen 1933, kdy došlo ke stávkě železničářů, Sociální demokracie musela podpořit jejich požadavky v parlamentu a tak došlo ke střetu národní koalice i velkoněmců, situace byla patová a proto, aby jeden ze tří prezidentů Karl Renner mohl podpořit svoji stranu socialistů, složil funkci prezidenta. Jenže po jeho demisi jí podali i zbylí dva prezidenti a v té chvíli nastal kolaps, protože schůzi

³ JEŘÁBEK 2003: str. 71

⁴ JEŘÁBEK 2003: str. 71

sněmovny neměl kdo ukončit. Díky tomu že se parlament vyřadil sám, chopil se Dollfuss šance, na shromáždění rolníků ve Villachu prohlásil, že se „parlament sám paralyzoval“ a vláda vládla dál pomocí dekretů. Prezident chtěl udržet vládu, a proto se za její počin postavil a nevyužil svého práva svolat parlament. Na mezinárodním poli našel spojence ve fašistické Itálii, kdy Mussolini potřeboval Rakousko ke spojení s Maďarskem a tím získat vliv v Podunají na tamější politiku.

Sílící postavení nacistů a tím i NSDAP (jenž byla odnoží německé, nacistické strany) vedly k tomu, že Dollfuss na ji začátku roku 1933 začal brát jako konkurenci. Poté, co byla v únoru zakázána Sociální demokracie (což je bráno za konec demokracie v Rakousku), se pokoušel narovnat vztahy s NSDAP. Opakovaně nabízel nacistům jednání, jehož účelem bylo narovnání vztahů s podmínkou, že suverenita Rakouska nebude ohrožena. Což nacisté odmítali. Hitler, který řídil nacisty v Rakousku, věřil že Dollfusse zlomí terorem a donutí jej tak k ústupkům, skrze svého velvyslance ve Vídni Theo Habichta vzkázal „*Když budete proti nám, nezískáte nic. Zkuste se nám postavit do cesty, a rozdrtíme vás jako všechny ostatní naše nepřátele*“⁵, nacisté měli i další požadavky, které znemožnily uzavřít dohodu. Kancléř tak přestal být zastáncem spojení Rakouska s Německem za určitých podmínek, ale zdůraznil jedinečnost Rakouska a práva jeho občanů za nezávislé Rakousko, které mělo být státem němců v nejčistší formě bez nacistické náky. Symbolem protikladu Rakouska vůči Německu se stal křesťanský symbol - berličkový kříž, měl podle představ Dollfusse sjednotit Rakušany v duchu vlastenectví a křesťanství vůči pohanskému hákovému kříži. Poprvé se objevil 11. září 1933 na vlajce Vaterländische Front. Kvůli svému, nesmlouvavému postoji, se tak stal Dollfuss protivníkem, kterého bylo třeba odstranit. První atentát byl spáchán na kancléře 3. října 1933 kdy jej postřelil nacistička Rudolf Dertel. Jednalo se o násilný čin jednotlivce, který s politikou kancléře nesouhlasil.

Kvůli tomuto, dalším bombovým útokům, atentátům a jiným násilnostem byla 19. června NSDAP v Rakousku zakázána, její vedení přesídlilo do Mnichova. Skupiny jednotek SS a SA se pokusily 25. Července o puč, kdy pronikly na území Rakouska z Německa. Puč se podařilo potlačit a uhájít tak nezávislost země. Dne 5. Února 1934 rozhodla Ministerská rada za předsednictví kancléře, že podá na Radě Společnosti národů stížnost za porušování své územní integrity ze strany Německa. Měsíc poté podepisuje Dollfuss v Římě tzv. Římské protokoly, pakt mezi Itálií, Rakouskem a Maďarskem. Tajným dodatkem této smlouvy byla klauzule že „*Předpokladem jejich spolupráce musí být garance, že Německo uzná vnitřní i*

⁵ JERÁBEK 2003: str. 77

*vnější nezávislost Rakouska*⁶. Kvůli selhání taktiky vytváření tlaku na Rakousko, která zjevně selhala, byly útoky i štvavá propaganda na pokyn Hitlera ze strany Německa zastavena, ale rakouská NSDAP nadále pokračovala ve svém boji. Hitler se setkal osobně s Mussolinim v Benátkách v červnu 1934, kdy očekával pozitivní změnu ve prospěch Německa v postoji Itálie k Rakousku, což se nestalo, postavil se jednoznačně za nezávislost Rakouska, odmítl i návrh výměny Dollfusse za jinou neutrální osobu. Po tomto debaklu se rakouská NSDAP pod vedením Habichta začala připravovat násilný převrat, který měl být bleskovou akcí.

Přestože rakouské bezpečnostní síly měly informaci o přípravě puče, nevěnovaly jim dostatečnou pozornost. Dopoledne 25. Července 1934 se konalo zasedání Ministerské rady. Uprostřed zasedání Emil Fey varoval kancléře, o nebezpečí ze strany SS-Standarte 89, která byla na cestě ke kancléřství. Jejím cílem mělo být zajmutí kancléře spolu s ministry, sesazení vlády a dosazení bývalého ministra dr. Antona Rintelena na místo nového kancléře. Díky energickému jednání Dollfusse se tak nestalo a byla vláda zachráněna. Ukončil zasedání dříve a ministři se rozjeli na svá ministerstva, také byla upozorněna vídeňská posádka. Proto když jednotky SS dorazily do kancléřství, našly zde jen Dollfusse a ministra Feye. Dollfuss byl za nevyjasněných okolností dvakrát postřelen do krku ve rvačce, byla mu odepřena lékařská pomoc a na svá poranění za dvě hodiny v 15:45 zemřel. Budova kancléřství byla obklíčena a pučisté neměli naději se dostat pryč. Navečer propustili všech 150 rukojmí, měl jím být umožněn odchod, pokud nikdo nepřišel o život, na večer když chtěli pučisté odejít, byli zadrženi, kvůli smrti kancléře. Nacistická povstání v zemi byla poražena za pomoci armády a dobrovolníků z řad Heimwehru, nikde nebyl zaznamenán případ, že by někdo přeběhl k pučistům, vůdci spiknutí stanuli před soudem.

Německo zareagovalo na neúspěšný puč tak, že okamžitě byla na rozkaz Hitlera rozpuštěna Österreichische legion, Theo Habicht byl zbaven všech funkcí a všichni účastníci puče, kteří překročili hranici, měli být zatčeni a odvezeni do koncentračního tábora v Dachau. Na místo velvyslance byl dosazen Franz von Pappen s úkolem připravit v Rakousku půdu pro anšlus. Smrt Dollfusse a odhodlanost Itálie vyslat armádu, kdyby německé jednotky překročili hranici, načas zachránily Rakousko jako samostatný stát.

⁶ JERÁBEK 2003: str. 146

4.1.2 Ohlasy v tisku

Český deník se drží zveřejněných zpráv a nepouští se do žádných spekulací, kromě smrti kancléře věnuje významný prostor vývoji událostí v Rakousku, včetně potlačení povstání a reakce Itálie. V prvních článcích není jasné, co se přesně v Rakousku děje ve vydání 26. července v článku „Spolkový kancléř rakouský dr. Dollfuss zavražděn při hahnkrajcerském puči“ vyjadřuje jisté zklamání, že „(...) přes veškerá opatření Dollfussovi vlády nebylo v Rakousku sjednáno toho klidu, (...) Bylo patrné, že národně socialistické hnutí v Rakousku mající svůj vzor v hitlerovském terorismu jest houževnatější, než se předpokládalo.“⁷, kdy je zjevné že hahnkrajceři jsou podporováni zvenčí. Už od chvíle o vydání zprávy o smrti kancléře je jasné, že protinacistické snahy jsou jeho smrtí výrazně oslabeny „Dollfuss byl představitelem určité linie rakouské politiky, mužem, na něhož se spoléhalo jak v Rakousku, tak i v zahraničí. Jeho smrtí jest nebezpečí hákovitého kříže v Rakousku zvyšováno“⁸. Dále se autor obává, co by nastalo, kdyby byl převrat poveden „Bylo by to v prvé řadě posílení politiky Anšlusu, jemuž za těchto okolností bylo by těžko při veškerém odporu velmocí zabrániti.“⁹. Další den přichází soustrastné projevy včetně Prahy od vrcholných politiků, kdy „Prezident republiky zaslal telegram (...) v tomto znění: Hluboce vzrušen tragickou smrtí spolkového kancléře a ztrátou, která Rakousko postihla prosím vaší Excelenci, aby v této osudové době přijala moji nejhlubší soustrast.“¹⁰, telegram v obdobném duchu zašle i předseda vlády Malypetr „Pod dojmem tragické smrti pana spolkového kancléře ujišťuji Vaší Excelenci upřímnou účastí vlády československé a prosím, abyste tlumočil vřelou soustrast spolkové vládě, jakož i rodině zesnulého, tak těžce postižené.“¹¹. V době, kde je povstání ve Vídni poraženo a bojuje se už jen ve Štýrsku, vydává Vídeňská vláda prohlášení ústy knížete Strahemberga „(...)jménem vlády (...) že podle odkazu svého mrtvého vůdce nikdy neuzavřeme s nacionál. Socialisty nejmenšího kompromisu a nikdy jim neučiníme nejmenšího ústupku. Úplná nezávislost, svoboda a čest, Rakousko neutrpí nikdy újmy.“¹². V článku z 1. srpna se Dr. Pavel Winter zamýšlí nad celou událostí a ukazuje na několik nejasností. Jako odkud měli pučisté zbraně a kde vzali uniformy, spolu s taktikou a

⁷ Spolkový kancléř rakouský dr. Dollfuss zavražděn při hahnkrajcerském puči. *Český deník*, 1934, roč. 23, č. 203

⁸ *Český deník*, 1934, roč. 23, č. 203

⁹ *Český deník*, 1934, roč. 23, č. 203

¹⁰ Soustrastné projevy z ciziny. *Český deník*. 1934, roč. 23, č. 204

¹¹ *Český deník*, 1934, roč. 23, č. 204

¹² Strahembergovo prohlášení. *Český deník*. roč. 23, č. 206

precizností obsazení budovy kancléřství a rozhlasu spolu s pasivitou armády, která zasáhla až šest hodin po obsazení v sedm hodin večer „(...) *když ultimátum bylo třikrát překročeno, došlo k reokupaci.*“¹³. Spolu s majorem Feyem, který velmi horlivě vyjednával podmínky kapitulace ve prospěch pučistů, jeho jednání a důvody chování byly nesrozumitelné. Stejně tak úloha Dr. Rinteleneho, který měl podle pučistů převzít moc, jenž se po neúspěchu puče pokusil o sebevraždu a nechal na rozloučenou jen krátký vzkaz, autor se ptá „*Proč nepokusil se o souvislé vylíčení, aby přesvědčil rakouský lid o své nevině?*“¹⁴. Podle Wintera byla vražda Dollfusse neplánovaná, puči nijak nepomohla, naopak snížila vyhlídky na úspěch. K těmto a dalším otázkám si autor všímá, že „*Zprávy všech novin jsou zřejmě čerpány z téhož vládního pramene a jsou pečlivě censurovány.*“¹⁵. Některé teorie o tom kdo je odpovědný za poslední události v Rakousku potvrdilo zatčení německého kurýra 3. srpna který „(...) *přinášel rakouským nacionálním socialistům instrukce z Německa, kterými měly být doplněny instrukce, které byly zabaveny kurýru zatčenému v Kolleschlagu.*“¹⁶.

Lidové noviny přinesly podrobné zprávy o dění v Rakousku včetně speciální přílohy, kde byly shrnuty informace, které se podařilo za krátký čas zjistit, a to že v Rakousku proběhl pokus o převrat ze strany hakenkrajclerů, kteří vedli boj o strategické budovy ve Vídni s policií a že byl při tomto puči zavražděn kancléř E. Dollfuss. V řádném čísle v článku „*Dvacet let bez pokoje*“ se Hubert Ripka zamýšlí nad paralelami v období před první světovou válkou, které vedly k válce, jakou Evropa nezažila a tehdejší situací, dvacet let po ní. Kdy, ji dává jako varování pro země, které válku chtějí a kritizuje slabost západních zemí postavit se Berlínu, nakonec „*Vzpomínajíc vzniku katastrofy před dvaceti lety, nalézáme mnoho důvodů, abychom usilovali o uskutečnění východního paktu a abychom. Nezdaří-li se, neváhali vytvořit pevný blok všech, kteří chtějí mír.*“¹⁷. Na třetí straně v článku „*Tragický konec Dollfussův*“ kde autor shrnuje život kancléře kdy, vyzdvihuje jeho odvážné postavení se zájmům sousedního Německa, ale také kritizuje jeho tvrdohlavost, která vedla k pádu demokracie, co považuje za nejhorší je Dollfussova určitá nerozhodnost, která jej měla stát život „*Ale kritičtější pozorovatelé nemohli nepozorovat, že Dollfussův boj proti hakenkrajclerům není dosti rozhodný ani odhodlaný ... Bylo v něm mnoho z pověstné rakouské lehkomyšlnosti (...) Příliš se spoléhalo jen na moc, které se však neužívalo, jak bylo*

¹³ Dr. WINTER P. Co se ve Vídni Stalo?. *Český deník*. 1934, roč. 23, č. 209

¹⁴ *Český deník*, 1934, roč. 23, č. 209

¹⁵ *Český deník*, 1934, roč. 23, č. 209

¹⁶ Říšsko-německý kurýr zatčen, když vezl instrukce pro rakouské vzbouřence. *Český deník*, 1934, roč. 23, č. 2012

¹⁷ Dollfuss zavražděn hakenkrajclery. *Lidové noviny*, 1934, roč. 42, č. 370

třeba.“¹⁸. Československo vyjádřilo soustrast nad smrtí kancléře a v článku „Stanovisko Československa) hodnotí velmi dobře „(...)pokud jde o jejich důsledky mezinárodně-politické. Nenastanou-li nové, zatím nepředvídatelné komplikace, soudí se, že nebude třeba mimořádných opatření“¹⁹. V článku „Rozhořčení v Římě“ je vidět jasné stanovisko Itálie, která těžce nese smrt svého spojence v Rakousku a tisk obviňuje říšské národní socialisty z odpovědnosti za události z posledních dní kdy „(...) surové zavraždění Dollfusse, přítele Mussoliniho, způsobily neposatelný úžas a obecné rozhořčení. (...) Nálada je taková, že ještě nikdy nebylo proti Německu většího rozhořčení. (...) pokládalos za nutné odhodlati se i k přímému zákroku v Rakousku.“²⁰. Den před pohřbem kancléře 28. července vyšla zpráva, že povstání Hakenkrajclerů ve Štýrsku, kde bylo nejsilnější je zlomeno, a zbývají poslední bojůvky, které se pokouší utéct přes hranice do Jugoslávie. V odpoledním vydání vydává prohlášení místokancléře, knížete Starhemberga kdy hodnotí smrt Dollfusse a své přesvědčení, kudy povede další cesta Rakouska „Vůdce Rakouska je mrtev, jeho ideje však jeho smrtí ožily. Ukázalo se jednoznačně, že za zločineckou demagogií národního socialismu nestojí lid. (...) Jsme si vědomi své povinnosti učiniti vše, aby nezávislost a svoboda Rakouska pro budoucnost byla zachována a jsme si vědomi, že naše německé poslání musí býti hlavní úlohou naší politiky“²¹. V článku „Ne vojenské, nýbrž diplomatické zakročení“ ukazuje, že snaha o násilné změny v Rakousku není možná, i díky Itálii, která byla ochotná pomoci svému spojenci kdy „dala jasně najevo, že své odhodlání bránit rakouské nezávislosti míní doopravdy“²², nebezpečí ze strany národních socialistů, už nemělo být po jejich neúspěchu velké, „Ale tím nejsou pro rakouskou nezávislost vyloučena nebezpečí jiná a neméně vážná. Znamená je Papen“²³, který v pozici velvyslance měl sloužit zájmům Německa na vnitřní rozložení Rakouska díky svým bohatým stykům, kdy by další pokus o Anšlus už nemusel být neúspěšný.

Národní listy, přinášejí také podrobné zprávy i o puči v Rakousku, ale titulky se nesou ve výrazně dramatičtějším duchu než u předešlých periodik, kdy se autoři článků snaží jakoby zvýraznit závažnost dění v Rakousku. V článku „Hakenkrajclerský puč v Rakousku“ je popsáno, jak zesnulý kancléř soustředil moc několika úřadů ve svých rukách spolu se dvěma blízkými spolupracovníky, kdy tento čin článek obhazuje „*Toto seskupení významných rezortů*

¹⁸ *Lidové noviny*, 1934, roč. 42, č. 370

¹⁹ Stanovisko Československa, *Lidové noviny*, 1934, roč. 42, č. 372

²⁰ G.r. Rozhořčení v Římě, *Lidové noviny*, 1934, roč. 42, č. 372

²¹ Strahemberg: Žádný kompromis s hakenkrajclery. *Lidové noviny*, 1934, roč. 42, č. 375

²² Ne vojenské, nýbrž diplomatické zakročení. *Lidové noviny*, 1934, roč. 42, č. 376

²³ *Lidové noviny*, 1934, roč. 42, č. 376

v jediných rukou po vzoru Mussoliniho bylo předzvěstí vážné akce na obranu nezávislosti Rakouska a k udržení pořádku proti vzímajícímu se terorismu hakenkraclerů. (...) Rozvinul se zápas, který Dollfuss nedobojoval, podlehl sám tragicky dříve, nežli mohl své zemi vrátit klid a pořádek.“²⁴. Autor skládá mrtvému kancléři poklonu za jeho práci a jednání kdy “*Rakousko ztrácí v tomto muži státníka vzácných kvalit. Kancléř Dollfuss podal v nejkritičtějších chvílích důkazy odvahy a energie, jakých je schopen jen velký vůdce národa*“²⁵. Nečekané události bedlivě sledovala Itálie, kde „zprávy o událostech v Rakousku byly zde přijaty s největším překvapením, ba ohromením. Práví se, že Itálie by za žádnou cenu nestrpěla, aby Německo anketovalo Rakousko. (...) Úřední kruhy prohlašují, že Itálie sleduje se zájmem, avšak vážným neklidem události v Rakousku.“²⁶. V listech z 27. července „Rakousko se uklidňuje“ je jisté že puč i přes počáteční obavy není úspěšný a díky energickému zásahu knížete Starhemberga byl brzy potlačen, i když „*situace ve Štýrsku, avšak také v Korutanech není definitivně vyjasněna.*“²⁷. V článku „Rakousko věrno svému kancléři“ je popsána jak se změnila atmosféra v Rakousku, především ve Vídni, která si je vědoma podpory ze strany Itálie „*(...)nápadným obratem, který nastal v říšskoněmecké politice vůči Rakousku. Každý ví, že Hitler přinucen byl k formální změně své taktiky pouze tlakem veřejného mínění evropského. (...) ukazuje na Berlín, jako hnízdo piklů a úkladů o neodvislost Rakouska. (...) Vláda rakouská nebyla pučem hakenkraclerů oslabena. Naopak její posice jsou posíleny, zvláště energickým vystoupením Mussoliniho, který neváhal naznačiti Hitlerovi, že je ochoten i zbraní hájit neodvislost Rakouska.*“²⁸. Vláda skrze prohlášení místokancléře knížete Starhemberga dala „*slib věrnosti pro vzájemnou spolupráci členů vlády, aby byl splněn odkaz*“²⁹, kterým mělo zůstat naživu dílo zesnulého kancléře.

Dne 29. července kromě pohřbu kancléře, který se těšil ohromnému zájmu veřejnosti se v článku „Německá pěst po 20 letech“ Fr. Ježek zamýšlí nad Německem, před světovou válkou a Německem aktuálním, kdy podobně jako před lety ohrožovalo evropský mír a jeho motivy jsou stejné „*Příčina válečného nebezpečí zůstává tedy po 20 letech táž. Je jí všenněmecká bezohledná a soustavná rozpínavost, znásilňující slabé a provokující silné- Žádný prostředek není špatný pro tuto brutální bezohlednost.*“ kdy „*oč hrůznější jeví se nám Německo dvacet let od svého osudového kroku do světové války! Ale hnus a odpor snad*

²⁴ Fp. Hakenkraclerský puč v Rakousku. *Národní listy*, 1934, roč. 74, č. 203

²⁵ *Národní listy*, 1934, roč. 74, č. 203

²⁶ Překvapení v Římě. *Národní listy*, 1934, roč. 74, č. 203

²⁷ Rakousko se uklidňuje. *Národní listy*, 1934, roč. 74, č. 204

²⁸ Rakousko věrno mrtvému kancléři. *Národní listy*, 1934, roč. 74, č. 205

²⁹ Vláda slibuje věrnost Dollfusovu odkazu. *Národní listy*, 1934, roč. 74, č. 205

*celého světa dostoupil svého vrcholu událostí v Rakousku. Podlá lest, zákeřné přepadení, vraždy (...) obraz německé pěsti (...) směřuje k novému ozbrojenému konfliktu, který by dopomohl Německu ke ztracenému postavení vedoucí kontinentální velmoci.*³⁰ Ježek poukazuje, že válka nemá předem daného vítěze a za porážku Německo draze zaplatilo. I když němci žijící i u nás by si mohli přát změnu státního uspořádání poukazuje na Rakousko, kde „*Události v Rakousku měly by být mementem pro Čsl. politiku.*“ kdy „*německá pěst musí být odmítnuta stejně v Československu jako v Rakousku.*“³¹ K Rakousku se noviny vrátili 14. září v článku „*Pakt o neutralizaci Rakouska*“ ve kterém přináší zprávu o připravovaném zasedání Společnosti národů, kde budou projednávány záruky za nezávislost Rakouska, které připravuje Francie, Anglie, Itálie s malou dohodou „*(...) zaručující územní nedotknutelnost Rakouska a odvracející zasahování kterékoliv z velmocí do vnitřní politiky Rakouska.*“³², kdy v případě, že by Německu tuto smlouvu odmítlo, měla dodatečně obsahovat klauzuli o pomoci v případě ohrožení územní celistvosti Rakouska. V článku z 26. října vyplývá, že v jednáních o Rakousku nebylo dosaženo žádného pokroku, který by dal jistotu rakouské republice „*(...) nestal se dosud žádný pokrok v projednávání záruk rakouské nezávislosti a podle informací (...) se nezdá, že by pokrok mohl nastati v nejbližší době. Je možno nejvýše doufati, že bude zjednávaná příznivá základna pro jednání při rozhovorech, k nimž dojde při Barthouově návštěvě v Římě.*“³³

Venkov podobně jako ostatní periodika přinesl první zprávy den po nezdařeném puči ve Vídni, při kterém byl zavražděn rakouským kancléř E. Dollfuss. Deník zastával k událostem nezaujatý postoj. V článku s titulkem „*Krvavé události ve Vídni-Dollfuss mrtev*“, kde přináší stručnou zprávu o tom, co se předchozí den stalo, jak došlo k dočasnému obsazení rozhlasu s kancléřským palácem asi 300 vzbouřenci se zbraněmi požadující, aby se kancléřem stal Dr. Rintel, přičemž byl zavražděn kancléř Dr. Dollfuss. Tyto události „*(...) v Rakousku vzbudili přirozeně velký rozruch v celé Evropě. Jmenovitě v Německu a v Itálii, ministr vyučování Schuschnigg byl pověřen vedením kancléřského úřadu.*“³⁴ Ohlasy ze světa už od počátku spekulují, zdali puč nebyl zosnován z ciziny. V článku „*Ohlas vídeňských událostí ve světě*“ přímo vyjadřuje že „*obecný pocit jest, že konečná odpovědnost padá na politiku, kterou otevřeně prováděl po posledních 18 měsících generální štáb nacionálních socialistů*

³⁰ JEŽEK, F. Německá pěst po 20 letech. *Národní listy*, 1934, roč. 74, č. 206

³¹ *Národní listy*, 1934, roč. 74, č. 206

³² fp. Pakt o neutralizaci Rakouska. *Národní listy*, 1934, roč. 74, č. 253

³³ Žádný pokrok v jednání o Rakousko. *Národní listy*, 1934, roč. 74, č. 265

³⁴ Krvavé události ve Vídni – Dollfuss mrtev. *Venkov*, 1934, roč. 29, č. 172

s Mnichově, který se snažil zvenčí diktovati Rakousku kurz vnitřních událostí“³⁵. Kondolence z Československa zaslal prezident republiky T. G. M. předseda vlády Malypetr i ministr zahraničí vyslovil soustrast rakouskému velvyslanci v Praze. V článku „Rakouská tragedie“ pisatel přímo o zavražděném kancléři píše „(...) *dr. E. Dollfus, nejschopnější hlava nynějšího Rakouska, člověk malý postavou, ale velký duchem v pravém slova smyslu.*“³⁶. Obává se, zdali se najde dostatečně silná náhrada za zavražděného kancléře, zároveň ale připomíná, že mezi občany republiky panoval názor že hakenkrajceři, nebyli za své činy dostatečně postihováni, což vedlo ke zvýšení jejich sebevědomí, které se odrazilo na akcích jimi uspořádaných. Na závěr svého článku dodává „*Snad bude smrt kancléřova vykřičníkem, který donutí Evropu, aby konečně s veškerou rozhodností zakročila proti hnědému moru.*“³⁷. Z dalších krátkých zpráv stejného dne jsou zajímavé dvě. První je o Itálii, která vyslala na hranice poměrně velkou vojenskou sílu připravenou překročit hranici s Rakouskem a pomoci republice. Druhá že se německá vláda snaží smýt ze sebe stín podezření za vinu na puči a obviňuje Feye, který se měl zeptat maďarské vlády „*Jaké stanovisko by zaujala v případě převratu v Rakousku a k Feyově kancléřství.*“³⁸. K vraždě se vyjádřil i papež, který ji odsoudil, papež byl „(...) *velmi roztrpčen, když byl zpraven o tragické smrti kancléře Dollfusse.*“³⁹. Venkov také přinesl zprávu o zadrženém kurýrovi s dokumenty pro puč, ale více se věnoval otázce Habsburků, a jejich možném návratu na trůn. První spekulace se objevili 4. srpna, kdy se Otto Habsburk ztratil ze svého pobytu v italských lázních Vlareggio. V článku „Pribičevič o rakouském problému“ tento jugoslávský politik doporučil, co by mělo udělat v Rakouské otázce „*Proti nacionálnímu socialismu v Rakousku je nutno bojovatí posilováním rakouského vlastenectví. Jedinou odolnou hradbou proti anšlusu, (...) je právě rakouský demokratický duch, který není slučitelný s německým hitlerismem.*“⁴⁰. Otázka možného nástupu Habsburků na trůn byla smetena ze stolu 20. září, kdy se na konferenci v Ženevě dohodli tři velmoci (Anglie, Francie a Itálie) a Malá dohoda na postupu v otázkách týkajících se Rakouska a to „(...) *že otázka nástupu Habsburků není vnitřní otázkou politiky rakouské, nýbrž mezinárodní.*“⁴¹, tím padla možnost, že by rakouští monarchisté mohli dosadit Ottu Habsburského na trůn sami bez mezinárodní podpory, která by se hledala těžko už jen kvůli odporu států Malé dohody. V projevu, který pronesl Mussolini v Miláně, odmítl možnost, že by Itálie usilovala o

³⁵ Ohlas Vídeňských událostí ve světě. *Venkov*, 1934, roč. 29, č. 173

³⁶ Rakouská tragédie. *Venkov*, 1934, roč. 29, č. 174

³⁷ *Venkov*, 1934, roč. 29, č. 174

³⁸ Říšsko-německý tisk obviňuje Feye z úkladů proti Dollfussovi. *Venkov*, 1934, roč. 29, č. 174.

³⁹ Papež také rozhořčen bestiální vraždou dra Dollfusse. *Venkov*, 1934, roč. 29, č. 174.

⁴⁰ Pribičevič o rakouském problému. *Venkov*, 1934, roč. 29, č. 188.

⁴¹ Mezinárodní dohoda proti anšlusu i proti Habsburkům. *Venkov*, 1934, roč. 29, č. 226.

protektorát nad Rakouskem „*Hájili jsme a budeme hájiti nezávislosti rakouské, nezávislost, která byla posvěcena krví kancléře, malého sice postavou, avšak velikého duší a srdcem. Ony osoby, které tvrdí, že Itálie má cíle útočené a chce vnutiti jakýsi druh protektorátu republice rakouské, buď nejsou řádně informovány o faktech, nebo vědomě lžou.*“⁴².

Právo lidu od prvních zpráv o atentátu na kancléře v Rakousku mluví o pučistech jako o hitlerovcích, kteří jsou podporováni ze strany Německa za účelem ovlivnění vnitřní politiky republiky. Zároveň připomíná kroky Dollfusse, které potlačily demokracii a pacifikaci dělnictva. Kdy v prvním článku o pokusu o puč a smrti kancléře přímo uvádí „*O mrtvých se nemá mluvit než dobře. Ale ani nad hrobem mrtvého kancléře se nelze ubránit dojmu, že on sám si zavinil tento tragický konec.*“⁴³ i Právo lidu vidělo, že okolo atentátu od počátku panují nejasnosti „*Tvrdí se, že šlo o dílo jen hitlerovců. Ale okolnosti, za nichž k revoltě došlo, svědčí, že tito vzbouřenci měli mocné a vlivné přátele ve spolkovém vojsku a v policii.*“⁴⁴. Na další straně přineslo právo také prohlášení československého ministra zahraničí E. Beneše k událostem „*Československá vláda a československé veřejné mínění je a bude vždy co nejostřeji proti všem teroristickým akcím, které rakouští hakenkrajcleři provádějí. Nejen že to působí těžkosti v Rakousku samému, ale rozrušuje to celou středoevropskou veřejnost (...)*“⁴⁵. Ve večerním vydání ze stejného dne v článku s titulkem „*Diplomatický omyl*“ poukazuje na zásadní chyby mezi postojem novin v Německu k událostem v Rakousku a činností německého diplomata, kterého žádali, aby se, po telefonickém rozhovoru s Feyem, zaručil za bezpečný odchod pučistů do Německa, „*Berlínský tisk má tu drzost, že tvrdí, že šlo buď o puč heimwehrů, nebo o akci marxistů. Poněkud jim koncept popletl německý velvyslanec ve Vídni dt. Rieth, (...) Vyslanec dr. Rieth prohlásil, že je k tomu ochoten, může-li osobním přijetím takového prohlášení od ministra Neustädtera-Stürmera umožnit provedení transportu a tak snad zabránit dalšímu prolévání krve.*“⁴⁶. Kromě otázky okolo Mussoliniho podílu na puči vyvolaného jeho politikou a možností jestli zasáhne Italská armáda ve prospěch vlády proti pučistům, připouští Právo lidu v článku „*Otto Habsburk – moderní zbraní v rukou dobrodruhů*“ možnost návratu Habsburků na trůn v Rakousku, kterému ale brání legislativní překážky „*Hlavní překážkou restaurace je však zákon o vyloučení Habsburků, o jehož zrušení usilují legitimisté s Maxem Hohenbergem v čele.*“⁴⁷. Zprávy z 28. července přinesly novinky

⁴² Itálie nechce protektorát nad Rakouskem. *Venkov*, 1934, roč. 29, č. 235.

⁴³ Kancléř Dollfuss usmrcen. *Právo lidu*, 1934, roč. 22, č. 170.

⁴⁴ *Právo lidu*, 1934, roč. 22, č. 170.

⁴⁵ Československo o události v Rakousku. *Právo lidu*, 1934, roč. 22, č. 170.

⁴⁶ Diplomatický omyl. *Právo lidu*, 1934, roč. 22, č. 171.

⁴⁷ Otto Habsburk – moderní zbraní v rukou dobrodruhů. *Právo lidu*, 1934, roč. 22, č. 171.

v podobě výměny německého velvyslance v Rakousku, který noviny vyhodnotily jako ústupový krok Berlína „(...) Hitler nyní dal signál k ústupu, vyřídil Habichta a jmenoval Papena vyslancem v Rakousku, je to prostě výraz jeho strachu před evropským veřejným míněním, které po zásluze odsoudilo hitlerovský teror.“⁴⁸. Zároveň bývalý vyslanec Rieth, se pokusil vysvětlit svoji úlohu v tragický den ve Vídni kdy jej ministr Fey i Krawinský měli prosit o zaručení se volného odchodu pučistů z Rakouska na německé hranice. Tedy, že sám aktivně nevyjednával, nýbrž jen pomohl členům rakouské vlády. Odsouzení činu hakenkrajclerů, se dočkali od anglického ministra války Hallsbama, který se ve své řeči ve Worthingu dotkl rakouských událostí, kdy byl zavražděn kancléř dr. E. Dollfuss „(...) vražda toho statečného vlastence a státníka prostého srdce byla dilem odporným a vzbuzujícím hnus. Jeho ztráta bude těžko nahraditelná jak pro Rakousko, tak pro Evropu.“⁴⁹. Pokusil se uklidnit rozšířené obavy, že atentát a smrt kancléře bude rozbuškou nové války stejně jako smrt Arcivévody Ferdinanda, což měla být neopodstatněná obava už jen kvůli jiné situaci v Evropě, než jaká byla r. 1914. Podobně jako jiné deníky přineslo Právo lidu zprávu o zadržení kurýra s dokumenty, které obsahovaly pokyny jak postupovat při puči proti Dollfussově vládě „(...) měl býti proveden především neozbrojený nástup, jenž se měl proměnit v ozbrojené povstání, kdyby státní moc se postavila na odpor. (...) je vyvráceno tvrzení, že byla to věc čistě rakouská, neboť dokument byl nalezen u tajného kurýra z Bavorska, jenž překročil hranice. Také zbraně byly dávány z Německa.“⁵⁰. Pokud by puč uspěl, měl se stát novým kancléřem diplomat Rintelen, který po neúspěchu atentátu se měl pokusit o sebevraždu, kterou i přes těžká poranění hlavy přežil. O možnosti převzetí moci v Rakousku sesazenou Habsburskou dynastií byly pokládány za velmi pravděpodobné, v článku „Nový puč Rakousku“ to bylo pokládáno bezmála za hotovou věc, kdy sice bývalá císařovna Zita Habsburská odmítala říci cokoli o činnosti své rodiny, ale Adolf Hitler ve smutečném projevu k uctění památce zesnulého německého prezidenta Hindenburga, vyjádřil i k Rakousku „(...) anšlus není dnes aktuální, že Německo nenapadne Rakousko, ale ovšem také nemůže bránit Rakušanům, aby se nesnažili obnoviti své dřívější spojení s Německem.“⁵¹.

Dalším velkým tématem spojeným se jménem zavražděného kancléře se stala tzv. „Hnědá kniha“ soubor dokumentů, jenž měly ukázat, některé stránky Dollfussovi vlády, které nebyly pro veřejnost, tedy „(...) že nejen Dollfuss, ale také jednotliví členové jeho vlády se snažili až do poslední chvíle dorozuměti se vyjednáváním s berlínskou vládou a

⁴⁸ Hitler a Berlín na ústupu. *Právo lidu*, 1934, roč. 22, č. 173.

⁴⁹ Dnes celý svět odsuzuje hakenkrajclery. *Právo lidu*, 1934, roč. 22, č. 174.

⁵⁰ Žádný mír mezi Rakouskem a Německem. *Právo lidu*, 1934, roč. 22, č. 176.

⁵¹ Nový puč v Rakousku?. *Právo lidu*, 1934, roč. 22, č. 181.

s mnichovskou centrálou strany národních socialistů, a že při tom projevovali ochotu k ústupkům, které by byly odzvonily autoritářskému režimu pana Dollfusse ve světě.⁵² Že půjde o velmi citlivý materiál, svědčilo i to, že jej ještě za svého života kancléř Dollfuss Společnosti Národů nedal k prostudování a nová Schuschniggova vláda s tím dlouho otálela. Z článku z 3. října s titulkem „Slabiny >Hnědé knihy< rakouské vlády“ vyplývá, že kniha je plná nesrovnalostí a ukázek selhání bezpečnostních složek Rakouska v době puče kdy selhalo policejní ředitelství, kdy byl tak promarněn cenný čas, kdy bylo možné zadržet Hakenkraclery ještě před začátkem puče, spolu se stráží kancléřství, která nechala pučisty vjet do areálu a ani ve chvíli kdy na ně vytáhli zbraně, se nepokusili o odpor „*Nepadla ani rána, na výzvu ke složení zbraní hodili policisté i vojáci a s nimi důstojníci pušky a pistole na zemi. Nutno se ptát kam chodí hirtenberská munice a proč se nadají raději vojákům do rukou levnější pušky z čokolády.*“⁵³ Kdy se nevyznamenal tolikrát probíraný a vyšetřovaný ministr Fey, který měl indicie i přípravě puče, ale kancléře informoval jen pár hodin před pučem a snad i dost vágně, kdy Dollfuss nepokládal tuto zprávu za příliš věrohodnou. Rok po událostech v Rakousku se konaly pamětní slavnosti k uctění památky zesnulého kancléře, které svolali monarchisti, levicově zaměřený autor, ale přepokládal že vídeňští občané, kteří měli trpět za kancléřovy diktatury „*(...) zůstane asi při tomto Dollfussově rumlu stranou. Obyvatelstvo hlavního města, tato nesmiřitelná protivládní většina bude pociťovati ve středu ave čtvrtek smutek jedině za oběti Dollfussova režimu a bude vzpomínati mnoha tisíců dělníků, obětí autoritářského režimu, kteří ještě musejí být pomstěni!*“⁵⁴.

Rudé právo přineslo velmi podrobné zprávy o událostech v Rakousku, kdy na první pohled se zdá, že v zemi padla vláda a vypukla občanská válka. Nevěnovalo se tolik přímo osobě kancléře, jako spíše událostem, které jeho smrt provázely. První zprávu přináší stejně jako ostatní deníky 26. července, tedy den po začátku puče, kdy v článku „Vzpouora v Rakousku“ ve které informuje podobně jako ostatní noviny o puči ze strany hakenkreuzlerů, kteří ozbrojeni obsadili budovu rozhlasu Ravag a budovu kancléřství, kde byl zajat kancléř Dollfuss s ministry Feyem a Krawinským. Ještě právo upozornilo také na další vzpouru ve Štýrském hradečce, kde začal boj 400 povstalců s místní policií. Dva dny po událostech Vydalo Rudé právo výzvu Komunistické strany, která volala ke generální stávce a volbě dělnických rad „*Do generální stávky! Do zbrani! Schutzbündleři! Dělníci!*

⁵² Rakousko vyjednávalo až do poslední chvíle s hitlerovci. *Právo lidu*, 1934, roč. 22, č. 205

⁵³ Slabiny>Hnědé knihy< rakouské vlády. *Právo lidu*, 1934, roč. 22, č. 233.

⁵⁴ Pamětní slavnosti na Dollfussa monarchistickou parádou. *Právo lidu*, 1934, roč. 23, č. 100.

*Pracující!*⁵⁵, kdy měli využít dočasného kolapsu vlády bojující s Hakenkreuzlery, aby mohli nastolit socialismus v Rakousku. K puči vydal svůj komentář K. Gottwald, kdy předpokládá, že s ohledem na kroky Dollfussovi „krvavé“ vlády by mohli dělníci povstat, aby se pomstili za příkoří, která jim režim způsobil, kdy „(...) musí i tomu nejtrpělivějšímu člověku překypovat žluč. Nebylo by tedy nic divného, kdyby si rakouští dělníci už dnes řekli: Dost!“⁵⁶. Události v Rakousku i Německu vidí jako důkaz prohnílosti fašistických režimů, kdy vidí blízkost konce světového řádu, jehož konec má být zjevně blízko, vystřídán novou sérií revolucí, po kterých zvítězí komunismus. Na další strany přináší komentář k puči, který kancléř skutečně nepřežil komentáře zahraničního tisku. Který z Itálie, Československa, nebo Británie, puč odsuzuje a považuje zhoršující situaci v Rakousku kdy jeho otázka „(...) přestátá býti otázkou vnitropolitických mocenských posic jednotlivých skupin a přeměňuje se na otázku všeevropskou.“⁵⁷. Proto vidí právo jako jediné řešení před hrozbou nových válek a masakrů jako za světové války v jednotném postupu československého proletariátu, který by měl držet při sobě a bojovat za společnou věc. Kopecký ve svém článku o Rakousku vidí ukázkou slabosti kapitalismu, který spěje ke svému konci. Zemi, kde „*Pracující masy Rakouska ukázaly, že nenávidí na smrt klerikálně-heimwehorský režim, avšak stejně nenávidí hitlerovský fašismus. Nechtějí Dollfusse ani Hitlera a nechtějí taky pomoc francouzských bodáků*“⁵⁸. V článku „Rakousko-Sarajevo“ od Kopeckého, poukazuje nad podobné paralely, jaké měl aktuální atentát na kancléře s atentátem na arcivévodu v Sarajevu před 20 lety. V obou případech zemřel otec od rodiny, který může vést k velkému konfliktu, kdy už v té době měla Itálie připravené jednotky na rakouských hranicích k intervenci. Proto považoval Kopecký za hřích že čsl. sociální a národní demokraté, podporovali myšlenku intervence, kdy se „ (...) ovšem při tom tváří, jako by šlo jen o kárné trestání německého fašismu“⁵⁹. Na konci července začal soud se zatčenými pučisty, kteří svůj čin obhajovali nejen nenávisť ke kancléři ale „ (...) že jednali ze strachu, neboť kdyby prý odepřeli vyplnit rozkazy, hrozilo by jim zastřelení od SS jakož to desertérům.“⁶⁰. Tyto okolnosti měli ukazovat podle práva na „ (...) spory rakouské buržoazie, s kterými již velmi těžce před svou smrtí zápasil Dollfuss.“⁶¹.

⁵⁵ Komunistická strana Rakouska volá do zbraně! *Rudé právo*, 1934, roč. 14, č. 96.

⁵⁶ GOTTWALD, K. Dolů s Hitlerem i Strahenbergem! *Rudé právo*, 1934, roč. 14, č. 96.

⁵⁷ Ohlas rakouských událostí v tisku. *Rudé právo*, 1934, roč. 14, č. 97.

⁵⁸ KOPECKÝ, V. Význam rakouských událostí. *Rudé právo*, 1934, roč. 14, č. 97.

⁵⁹ KOPECKÝ, V. Rakousko – Sarajevor.1934?. *Rudé právo*, 1934, roč. 14, č. 98.

⁶⁰ Nové atentáty v Rakousku – Mussolini hrozí vpádem. *Rudé právo*, 1934, roč. 14 č. 99.

⁶¹ *Rudé právo*, 1934, roč. 14, č. 99.

V srpnu v článku s titulkem „Jest Malá dohoda jednotna v rakouské otázce?“ Poukazuje Kopecký na zjevně jiný postoj tisku v Československu a Jugoslávii. Kdy československý vidí v krocích Itálie s pomocí armády hájení zájmů jak Itálie, tak Československa, zatímco Jugoslávie tuto akci vidí velmi nelibě jakožto pokus získat větší vliv ve střední Evropě na její úkor. Dokonce měla Jugoslávie svojí pasivitou k puči dávat najevo sympatie k Německu. To mělo být důkazem, že „(...) i v Malé dohodě jsou naprosto rozdílná stanoviska v otázce postavení Rakouska (...)“⁶². V polovině srpna přišla zpráva, že Rakouská legie v Bavorsku, která se během puče příliš nevyznamenal, byla rozpuštěna, a že se očekává, že „(...) Rakouská vláda ohlásí amnestii legionářům, kteří se nyní budou moci smět vrátit do Rakouska.“⁶³. Právo lidu v článku „Habsburk na trůn?“ poukázalo na pokus monarchistů v Rakousku za rozjitřené situace dosadit zpět Habsburky v Rakousku na trůn, pro což měla svědčit cesta Otty Habsburského po Evropě, kdy si zajišťuje „na cestách po evropských státech souhlas s nástupem na Rakouský trůn.“⁶⁴. Z čehož ale pro odpor Francie s Malou dohodou a uklidnění situace v Rakousku sešlo. Poté už se články o puči neobjevují.

4.1.3 Shrnutí

Atentát na kancléře měl velký ohlas nejen u nás, ale i ve světě, zvláště proto, že nešlo o nahodilý čin, ale promyšlenou akci. Kterou mělo dojít k zásadní politické změně v Rakousku, což se díky nesplnění cílů pučistů nestalo. Díky statečnému boji Rakouských bezpečnostních složek, i přes jejich počáteční zaváhání, které zůstaly loajální své republice a postoji Itálie, která dala jasně najevo, že nebude váhat s vojenskou intervencí na podporu Rakouska, se povedlo puč překazit a povstalce porazit, aniž by dokázali ovládnout zemi, nebo aby vyvolali občanskou válku. Objevily se srovnání, že tak jako před dvaceti lety, je Rakousko ohniskem, které pokud vzplane, zapálí nový válečný požár, který zachvátí Evropu, kdy stejně jako předtím na začátku všeho bude stát úspěšný atentát. Díky politické podpoře západních zemí, minimálně ve formální rovině a odhodlanému postoji blízkého Dollfussova spolupracovníka knížete Starhemberga který hodlal pokračovat v díle zavražděného kancléře, nehrozilo pro Československo bezprostřední nebezpečí, a naopak Anšlus Rakouska po určitou další dobu nehrozil. Deníky zaujaly vůči atentátu negativní stanovisko, kdy sice vytkly kancléři jeho diktátorský způsob vlády, ale byly si zároveň vědomy jeho boje proti

⁶² KOPECKÝ, V. Jest Malá dohoda jednotna v rakouské otázce?. *Rudé právo*, 1934, roč. 14, 4. 107.

⁶³ Rakouská legie rozpuštěna. *Rudé právo*, 1934, roč. 14, č. 109.

⁶⁴ Habsburk na trůn?. *Rudé právo*, 1934, roč. 14, č. 110.

společnému nepříteli. Až na levicověji zaměřený tisk, který neopomněl připomenout Dollfusovu tvrdou politiku vůči socialistům a jejich sympatizantům, kteří skončili často ve vězení nebo koncentračních táborech. Tisk, především Právo lidu, dlouho spekuloval buď o návratu Habsburků na trůn v osobě Otto von Habskurka, nebo dokonce spojení se sousedním Bavorskem pod vládou Witlesbachů, v potaz přicházel i anšlus části nebo celého Rakouska některou z velkých sousedních zemí, který zazněl ze strany Maďarska, ale objevila se i myšlenka opětovného spojení Rakouska s Maďarskem. Rudé právo spíše než o vraždě kancléře, psalo o velké příležitosti, kterou měli mít rakouští dělníci po útlaku ze strany „krvavé“ Dollfusovi vlády možnost nastolit vládu proletariátu, kterou by měli dělníci z Československa podpořit. I když nezpochybnitelné důkazy nebyly zcela po ruce, bylo zjevné i díky zadrženým kurýrům, kde byla akce připravována a komu by takový převrat přišel vhod za účelem dosažení revizionistických plánů. Brzy smrt kancléře Dollfusse ustoupila do pozadí, kdy byla přebita novými událostmi, jako byla smrt Německého prezidenta Hindenburga a později v říjnu stejného roku atentátem z Marseille.

4.2 Jugoslávie v meziválečném období

Politiku meziválečné Jugoslávie charakterizovaly nacionální spory mezi jednotlivými národy, které obývaly území Jugoslávie, dříve Království Srbů Chorvatů a Slovinců (SHS), které se po válce výrazně územně rozrostlo. Neexistoval jasný postup, jak řešit novou národnostní problematiku, která zastínila jiné problémy země, které byly ekonomického, nebo sociálního rázu. Srbové v tomto státě sice byly nejpočetnějším národem, ale nepředstavovali ani polovinu celkové populace „*I podle nedůvěryhodných statistik, jejichž tvůrci se snažili uměle zvýšit počet Srbů, tvořili v roce 1921 Srbové jen 44,5% obyvatel Jugoslávie*“⁶⁵. Existovaly dvě varianty jak si se vzniklou situací poradit. Zastánci první varianty tradičního srbského nacionalismu si představovaly, že království by měla mít srbský národní charakter, s tím že Slovinci i Chorvaté se měli v co nejkratší době přizpůsobit srbským tradicím, způsobu vlády i kultuře. Druhou variantou byla myšlenka „jugoslávství“ která vycházela z romantických představ ilyrského hnutí podporovaná Jugoslávskou demokratickou stranou, kdy existující jazykově si blízké národy na Balkáně považovali za „*výsledek nepřírozených*

⁶⁵ PELIKÁN, J. a kol. *Dějiny Srbska*. Praha: Lidové noviny, 2004, str. 303. ISBN 80-7106-....

*historických procesů a negativních vnějších vlivů*⁶⁶, tento stav chtěli překonat po vzoru německého či italského sjednocení, kdy budou sjednoceni všichni v jednom státě a poté by mělo dojít k přirozenému a dobrovolnému splynutí všech tří národů v jeden jugoslávský, který by syntetizoval to nejlepší z národních kultur, tradic i jazyka. Což připomíná myšlenku Českoslovakismu, ale jugoslávská obdoba byla výrazně složitější a těžší na realizaci.

Ústava království, známá též jako Vidovanská, byla schválena až tři roky po válce 28. června 1921 po komplikovaných jednáních, kde nechybělo zastrašování nebo korupce, slabě nadpoloviční většinou, čímž nebyla naplněna původní myšlenka, že „*ústavu jugoslávského státu schválí kvalifikovaná většina ústavodárného parlamentu*“⁶⁷. Hlasování bojkotovali chorvatští i slovinští poslanci, z obav, že daná ústava je pouze svévolným diktátem Srbů, podpořený muslimskou komunitou. Paradoxně schválení ústavy místo posílení představ o jednotě státu i jeho národů vedl ke konci představ o sjednocení Jihoslovanů v jednom národě. Přijetí ústavy nijak nezmírnilo politickou krizi, která trápila SHS od jejího vzniku. Po neúspěšných jednáních, která měla vést ke kompromisu, se vztahy mezi dvěma nejpočetnějšími národy v SHS dále vyhrocovaly. Národnostní spory byly nejintenzivnější ve smíšených oblastech, kde docházelo k potyčkám, končících často tragicky, přizívovaly je militantní nacionalistické organizace spjaté s hlavními politickými stranami, jako byla ORJUNA⁶⁸, SRNAO⁶⁹, HANAO⁷⁰. Toto vyhrocení etnického napětí vedlo v srbských kruzích ke dvěma reakcím. První byla konzervativní myšlenka držení se konceptu posrbštění, s tím že tyto snahy zesílí, druhá chtěla přijít s novým konceptem státu. Tak se poprvé objevila myšlenka „amputace“, podle které by došlo k oddělení chorvatských oblastí od společného státu, ale tento řez by nerespektoval historické hranice, nýbrž etnické. Tuto myšlenku nepřijala většina srbské elity, pro kterou by to znamenalo přiznání neúspěchu jejich snah, podporovaných i ze strany krále. Vrcholem dlouhodobě nefunkčního parlamentu byl masakr ve Skupštině, který se stal 20. června 1928, kdy byly zavražděni dva poslanci z Chorvatské selské strany a další tři zraněni srbským poslancem z radikální strany. Čímž byly pohřbeny naděje na konstituční uspořádání SHS, zbylý půlrok byl jen agoníí parlamentu, kde poslanci kteří ač jim záleželo na udržení demokracie, byli pasivní.

⁶⁶ PELIKÁN, J. a kol. *Dějiny Srbska*. Praha: Lidové noviny, 2004, str. 328. ISBN 80-7106-...-

⁶⁷ PELIKÁN, J. a kol. *Dějiny Srbska*. Praha: Lidové noviny, 2004, str. 328. ISBN 80-7106-...-

⁶⁸ organizace jugoslávských nacionalistů, měla blízko k demokratické straně

⁶⁹ srbská nacionalistická mládež -> blízko k radikálům

⁷⁰ chorvatská nacionální mládež -> dceřiná organizace Chorvatské selské strany

Proto se myšlenka omezení parlamentu, či úplný přechod k autorativnímu způsobu vlády, která vznikla po tragické události ve Skupštině, měla nastolit stabilitu království a se těšila podpoře nejen v řadách přívrženců krále, ale i v řadách dalších politiků, nepocházejících jen ze srbského prostředí. Často v jejich příklonu k myšlence autoritativní vlády hrála roli vypočítavost. Tedy snaha udržet či získat post, který by měli zastávat nebo zastávali. Mezi faktory, které nahrávaly této politické změně kromě ekonomických a politických podmínek patřil i fakt, že řada dalších států se po světové válce potýkala s podobnými problémy, jako SHS a též zavedly autoritativní pravicové vlády. Král Alexandr uvažoval o nastolení diktatury už v roce 1928, ale atentát ve Skupštině jeho záměry pozdržel. V předvečer převratu se král setkal se všemi předními politiky, ale nekonzultoval s nimi svoji strategii. Nechtěl se se zkušenými politiky dělit moc, pouze v případě jejich souhlasu je začlenit do autorativního systému. Zároveň těmito rozhovory zanechával zdání, že hledá cestu ke kompromisu v rámci ústavy. Nakonec „*Ráno 6. ledna 1929, tedy na Srbské pravoslavné vánoce, se občané Království Srbů, Chorvatů a Slovinců dozvěděli, že král nastolil režim osobní moci*“⁷¹. Dekrety byla zrušena ústava, rozpuštěn parlament i samosprávné instituce a omezena svoboda tisku, navíc byl zřízen soud na obranu státu. Jedním z cílů převratu bylo vytvořit takový politický systém, který by zabezpečil, že vztahy mezi králem a občany nebudou deformovány žádnými prostředníky. Druhým, stěžejním úkolem bylo neprodlené prolomení etnických bariér, řízené státními prostředky podpořené mocenskými nástroji k zformování jednotného jugoslávského národa. Jeho podobu dokázal ale král navrhnout jen v hrubých rysech. Do své násilné smrti v r. 1934 nestačil tento program dokončit. Zrychlení vzniku jednotného národa měly podpořit jednotné školní programy, páteří této koncepce měli být učitelé a úředníci, kteří měli být nositeli nové státní ideologie. K těmto změnám přistoupili obyvatelé pasivně, stejně jako ke změně názvu státu který se od 3. října 1929 stal Královstvím Jugoslávie.

4.2.1 Král Alexandr I. Karadjorđević

Narodil se 16. prosince 1888 v Cetinje. Byl druhorozeným synem srbského krále Petra I., z dynastie Karadjorđevićů, k níž se váže historie obnoveného srbského státu. Na trůn nastoupil poté, co jeho starší bratr provedl incident, za který musel odstoupit z pozice následníka. Byl velkým příznivcem ČSR. Své dětství prožil v exilu jako celá rodina, ve

⁷¹ PELIKÁN, J. a kol. *Dějiny Srbska*. Praha: Lidové noviny, 2004, str. 336. ISBN 80-7106-...-

kterém pobývala od roku 1858 v Černé hoře, zemi odkud pocházela jeho matka, princezna Zora. Od roku 1894 žil v Ženevě, kam jeho otec Petr odvezl celou rodinu, kde získal základní vzdělání. Další vzdělání podobně jako jeho bratr Jiří získal na císařském dvoře v Petrohradu, odkud si odnese silné antiliberalní a antiparlamentní přesvědčení. K návratu ze studií v zahraničí do vlasti, kterou nikdy nepoznal, jej v roce 1903 vedl úspěšný převrat, kdy byl zavražděn tehdejší srbský král Alexandr Obrenovič (konkurenční dynastie, která se s karadrojdeviči přetahovala o vládu nad Srbskem). Tím se na trůn po čtyřiceti pěti letech vrátila dynastie Karadjordevičů, Alexandrův otec se stal králem. V roce 1910 se Alexandr oženil s Marií Rumunskou, dcerou Ferdinanda I., rumunského krále. Měli spolu tři syny Petra (korunní princ), Tomislava a Alexeje.

Za první balkánské války v roce 1912, už jako korunní princ, velel první srbské armádě. Osvědčil se jako schopný velitel v bitvách u Kumanova a Bitole, kde Srbové zvítězili. Za druhé balkánské války si připsal další vítězství v bitvě u Bregalince. Prosadil myšlenku obsazení Makedonie Srbskem vůči opozici, představovanou plk. Dr. Gutinem Dimitrijevičem, díky tomu král Petr I. Předal část svých pravomocí synovi, a tak se Alexandr 24. června 1914 stal regentem Srbska. V době vypuknutí první světové války byl v pozici náčelníka štábu vrchního velitelství Srbských vojsk. Pod jeho vedením zaznamenalo Srbsko řadu vítězství nad Rakousko – Uherskou armádou a vypudilo ji za své hranice. V druhém roce války ale srbská armáda podlehla soustředěné síle Německých, Rakousko – Uherských a Bulharských se musela stáhnout přes Černou horu do Albánie, odkud byl zorganizován přesun na řecký ostrov Korfu, kde došlo k reorganizaci armády. Srbské síly se pak významně podílely na úspěšném tažení na Soluňské frontě společně s řeckou armádou v roce 1918.

Ještě téhož roku v prosinci přijal Alexandr v Bělehradě delegaci lidové rady Slovinců, Chorvatů a Srbů, která mu předala své pověření, aby došlo ke spojení zemí, kde tyto národy žily. Proto je tento ten pokládán za vznik království Srbů, Chorvatů a Slovinců (SHS), kterému vládl jeho otec Petr I. Po jeho smrti se stává v roce 1921 králem SHS. Od začátku tu byl spor mezi tzv. federalisty, kteří si představovali společné království, jako federaci zemí podle jednotlivých národů kde vynikala Chorvatská lidová a rolnická strana (pod vedením Stjepana Radiće), zastánců velkosrbska (pod vedením Nikoly Pašiče). Po několika letech vzájemných obstrukcí a napadání tzv. Vidovanské ústavy došlo v r. 1925 k částečnému uklidnění uvnitř království, kdy Lidová a Rolnická strana Radiće uznala ústavu a začala se podílet na vládě, ale jen načas. V době politické krize r. 1929 kdy byl zavražděn jeden z předních politiků Stjepan Radić, je z rozhodnutí krále Alexandra rozpouštěn parlament,

zrušena ústava, rozpuštěny všechny politické strany založené na nacionální myšlence a celý stát dostává nové jméno Království Jugoslávie (*Jugo-Slavija*) a začne vládnout autorativně, když v lednu 1929 zavádí „královskou diktaturu“ s podporou armády. V roce 1931 vydává král novou ústavu, kde má výkonnou moc v rukou panovník, země není (jak federalisté doufali) uspořádána podle národnostní, z 33 správních oblastí je vytvořeno devět bánovin (*provincii*) bez ohledu na historická, nebo jazyková kritéria. Stále je dbáno na to, aby Srbové v bánovinách měli převahu. Volební právo příslušelo všem mužům, ale existuje pouze jediná politická strana to Jugoslávská národní strana založená a podporovaná králem. Polovina horní komory parlamentu byla jmenována přímo králem, druhá volena. Pokud měl jakýkoliv zákon projít, musel být schválen jednou z komor a králem.

Král připlul 9. října 1934 do Marseille na oficiální návštěvu, kde měl s francouzským ministrem zahraničí Louistem Barthouem projednat otázky a možnosti okolo východního paktu, a možností bezpečnostních smluv na jihu Evropy spolu se zlepšením vztahů Jugoslávie. Ještě tentýž den byli oba politici zavražděni v ulicích Marseille při slavnostním průvodu atentátníkem z organizace VMRO Vlado Chernozemski, který měl vycvičit komando Ustašovců ve výcvikovém středisku Janka Pustza v Maďarsku. Na přípravě a provedení atentátu se měli podílet nacisté z Německa a fašisté z Itálie, kteří zajistili atentátníkům pasy, které pocházely z ČSR.

Za vlády Alexandra byla Jugoslávie orientována v zahraniční politice na Francii a patřila mezi nejbližší spojence Československa. Její vnitřní konflikty kvůli národnostním sporům s celkovou nevyvážeností rozvoje regionů podle vyspělosti, spolu se závislostí na zemědělství vnitřně celou zemi velice oslabovalo, a tak se časem po smrti krále Alexandra dostávala do výrazného vlivu hospodářky silného Německa, které na rozdíl od Malodohodových spojenců bylo schopné pojmout zemědělskou produkci Jugoslávie a naopak nabízelo stroje jako naturální výměnu místo peněz, kterých neměla žádná země v době krize nazbyt.

4.2.2 Ohlasy v tisku

Český deník, informuje o smrti Alexandra, kdy vyzdvihává i jeho úlohu v Evropské a význam v Československé zahraniční politice *„Marseillský zločin vyžádal si oběť panovníka, jehož koncepce byla liberální, jehož vládnutí dovedlo zářivým způsobem zasahovati do otázek,*

dotýkajících se Jugoslávie. Jest zásluhou krále Alexandra, že vnitřní disharmonie v Jugoslávii, které tolik vyčerpávaly na venek sílu státu, byly upraveny tak, že upravena cesta k pevnému semknutí všech složek národa. (...) To vše neznamenal jen posílení vnitřní, nýbrž mohutný vzestup Jugoslávie ve smyslu jejího významu za hranicemi (...) éra vládnutí krále Alexandra má hluboký význam nejen pro posílení významu Malé dohody na zahraničním fóru, ale i pro posílení zahraniční politiky naší republiky.“⁷². Z vládní schůze bylo vydáno 11. Října prohlášení „Vláda republiky československé a s ní všechen její lid truchlí bolestně a hluboce s rodinou Jeho Veličenstva a s celým národem jihoslovanským nad ztrátou, kterou zavražděním Jeho Veličenstva utrpěli. Národ Československý nezapomene nikdy hlubokého a obětavého přátelství šlechtitelského panovníka bratrského národa.“⁷³. V neděli 14. října přinesl deník zprávu, která obsahovala spojení atentátníků se zemí, odkud byli vysláni s titulkem „Marseilleští vrahové byli instruováni v Maďarsku“ přinesl výpověď jednoho ze zadržených atentátníků, který byl vycvičen „v instrukčním táboře chorvatských teroristů v obci Janka Puzsta. (...) V tomto táboře učili maďarští instruktoři, důstojníci bývalé rakousko-uherské říše, své žáky jak zacházet s revolvery a s pumami.“⁷⁴. Je tu patrné připomenutí, že maďarští instruktoři bývali důstojníky rakousko-uherské armády, jako autor tím chtěl poznamenat, že i když monarchie je mrtvá, její potomci jsou připraveni pomáhat s narušováním Evropského uspořádání. Pařížské listy se intenzivně zabývaly důsledky atentátu, který bude mít pro Evropu, některé „(...) radí k rozvaze a varují před ukvapenými rozhodnutími a přímým obviňováním, že odpovědnost má ten nebo onen stát bez usvědčujících dokladů.“⁷⁵, jiné se opatrnosti nedržely a přímo obviňovaly maďarskou vládu, jejíž úředníci měli být velmi shovívaví vůči chorvatským teroristům. Také deník přinesl zprávu o odhalení pravé identity vraha krále a ministra Petra Kelemena, ve skutečnosti byl Vlado Georgiev z makedonské, revoluční, teroristické organizace, jenž měl na svědomí vraždu bulharského poslance Hadži Dimova, a dalšího z Makedonie. K soudu se zatčenými chorvatskými teroristy došlo až na konci dalšího roku 1935 v listopadu, kdy byly ale v přítomnosti souzení pouze tři z šesti. Ostatní nebyli vydáni do Francie. Proces byl plný emocí „Marseillská tragédie jest ještě v příliš živé paměti, než aby bylo třeba ji opakovati“⁷⁶.

Lidové noviny, ve svém čísle z 10 října přináší svou první zprávu o tragickém atentátu v článku od Eduarda Basse „Král Alexander a ministr Barthou zavraždění“ kdy o králi píše

⁷² Král Alexandr I a ministr Barthou zavraždění v Marseille. *Český deník*, 1934, roč. 23, č. 279.

⁷³ Československo v marseillské tragedii. *Český deník*, 1934, roč. 23, č. 280.

⁷⁴ Marseilleští vrahové byli instruováni v Maďarsku. *Český deník*, 1934, roč. 23, č. 283.

⁷⁵ Hledání viny. *Český deník*, 1934, roč. 23, č. 284.

⁷⁶ Marseilleská královražda před francouzským soudem. *Český deník*, 1935, roč. 24, č. 317

„zahynula nejsilnější vůdcovská osobnost bratrské naší Jugoslávie a nositel její veliké státní sjednocovací myšlenky. (...) padá jeden z nejbystřejších a nejvlivnějších politiků Balkánu, a pto právě ten, který nejjasněji jako své životní poslání cítil úkol vyvésti národy evropského jihoslovanského východu ze zmatků, v nichž se potácely do klidu, pohody dorozumění a smíru. (...) Několik tupých výstřelů slepé msty stačilo nejen sraziti tyto naděje, ale nad to uvést pomalu a těžce dobývané dílo evropské pacifikace do nových zlověstných otřesů.“⁷⁷. Projevem E. Beneše přesně vystihl postoj Československa nad ztrátou významného člověka a přítele země „Od konce světové války nepotkalo Československo smutnější neštěstí než dnes. Král Alexander byl významná osobnost, velký přítel Československa i můj osobní. Československo pociťuje velkou bolest jako Jugoslávie“⁷⁸. V komentáři od R. Ripky „Ztratili jsme přítele“ dojemně píše, jaký byl vztah krále k Československu a jeho vrcholným představitelům „To bylo více než přátelství politické, bylo to opravdové, hluboce lidské, osobně vroucí přátelství, které k našemu národu poutalo oba muže, především zavražděné. Kdokoliv s nimi přišel do styku, mohl se o tom přesvědčit.“⁷⁹. V odpoledním vydání vyšel komentář soustrastného telegramu prezidenta T. G. M. kdy „Mnoho se nyní píše o králi Alexandrovi jako o vladaři, státníku a hrdinovi, president Masaryk pamatoval na to, že byl též otcem a manželem. Národ ztratil svého spojence, královna Maria však svého chotě, princ tatínka.“⁸⁰. Stejně číslo se zabývá kauzou spojenou s atentátem, kdy byl u vraha krále nalezen československý pas, který „(...) jak se úředně oznamuje, nad veškerou pochybnost falešný. (...) Pozadí marseillské vraždy bude jasně osvětleno tehdy, až se zjistí původ padělaného čs. pasu.“⁸¹. K atentátu napsal svůj komentář Karel Čapek, kdy se zamýšlí nad celkovými událostmi roku, který přinesl už více politických vražd a občanských bojů „(...) občanskou válku v Rakousku, nějaké to strílení v Paříži, domácí masakr v Německu, puč ve Vídni, revoltu ve Španělsku a teď tu repetující pistoli v Marseilli.“⁸² poukazuje, že tyto činy jsou odrazem zvyšujících se nacionalistických vášní mezi národy, kdy po válce se zdálo, že nová doba bude patřit racionalismu, kdy bude možné politickým jednáním dojít ke kompromisu. Ale své slovo získávají ti, kteří dokáží vzbudit vášně v davech, Evropa má trápit „(...) veliký politický konflikt racionalismu a protiracionalismu.“⁸³. Navrhl, že je nejvyšší část tento nešvar zastavit

⁷⁷ Král Alexandr a ministr Barthou zavraždění. *Lidové noviny*, 1934, roč. 42, č. 509.

⁷⁸ Projev ministra dra Beneše. *Lidové noviny*, 1934, roč. 42, č. 509.

⁷⁹ RIPKA, H. Ztratili jsme přítele. *Lidové noviny*, 1934, roč. 42, č. 511.

⁸⁰ Sh. Mé srdce je s vámi. *Lidové noviny*, 1934, roč. 42, č. 512.

⁸¹ Vyšetřování marseilleského atentátu. *Lidové noviny*, 1934, roč. 42, č. 512.

⁸² ČAPEK, K. Spoluvina. *Lidové noviny*, 1934, roč. 42, č. 517.

⁸³ *Lidové noviny*, 1934, roč. 42, č. 517.

aby „(...) *ostudný list evropských dějiny byl obrácen.*“⁸⁴, což mělo být v zájmu každého, kdo si nepřál novou válku. Zvláštní zpravodaj jednoho francouzského listu navštívil tábor, kde byli vycvičeni chorvatští teroristé, Janka Pustzu, kde mělo pobývat 15 chorvatských teroristů „(...) *žijí tam v osamělém domě pod dozorem vojenského instruktora maďarského.*“⁸⁵, všichni měli být ozbrojeni. V rozhovorech, které vedl maďarský předseda vlády Gömböse s Musolinim na své návštěvě v Itálii se dotkly ve svém rozhovoru kromě podunajského uspořádání i tragické smrti jugoslávského krále a jeho mezinárodní úlohy, kdy „(...) *byl nejen budovatelem jednoty jugoslávské, ale také jedním z hlavních pilířů míru a klidu v Evropě vůbec (...)*“⁸⁶. Soudní proces s atentátníky, kteří byli zatčeni ještě ve Francii, začal další rok v listopadu, celý proces započal projevem předsedy soudu, jenž vzdal úctu králi Alexandrovi, které označil za „(...) *vznešeného hosta a velkého přítele Francie.*“⁸⁷.

Národní listy, v titulku „Alexandr I., Král Jugoslaviie“ v textu přes celou titulní stranu, popisuje Alexandra významnou osobnost, která měla velký vliv na upevnění míru po světové válce v Evropě. Měl velmi blízko Československu, když nejen spojencem, ale i přítelem republiky „*Československá veřejnost je do duše rozechvěna ohavným zločinem, který se stal v Marseilli a s hlubokou vděčností bude vždy vzpomínati těchto statečných průkopníků srdečné součinnosti Francie se spojeneckými státy na Balkáně a na jihovýchodě Evropy.*“⁸⁸. Ve stejném čísle Vladimír Sís ve svém za „Mrtvým králem“ vzdává holt mrtvému králi kdy „*Vražedná ruka přetrhla nemilosrdně nit života velikého krále. ...Král Alexandr, stejně velký voják, jako státník a apoštol míru, bratrství a lásky, je mrtev. Osiřelá Jugoslaviie v hlubokém žalu se sklání nad mrtvým Osvoboditelem.*“⁸⁹. Jan Soukenka ve svém komentáři „Atentát proti míru“ přinesl ohlasy z Jugoslaviie, kde „*ozývá se tento dvojhlas: bolest a odhodlání splnit králův odkaz. ... Důvěra, že Jugoslaviie zůstane na cestě, po které ji vedl král Alexandr, dává naději, že úmysl, který vyslal vraha do Marseille, bude zmařen. Nejen pro Jugoslaviii, ale i pro Evropu.*“⁹⁰. Ve stejném čísle v článku „smutek v Československu“, kdy v zemi byl vyhlášen státní smutek „*pro členy vlády a státní funkcionáře po dobu tří dnů. ... V den pohřbu uspořádá vojsko v Praze a místech, kde jsou posádky, smuteční projevy. Státní scény nebudou vykonávati představení po tři dny ... Bylo nařízeno, aby vlajky na půl žerdi nebo smuteční prapory byly vztyčeny na všech státních budovách v celém státě a to včetně dne pohřbu krále*

⁸⁴ Lidové noviny, 1934, roč. 42, č. 517.

⁸⁵ Charvátští teroristé v Surda Pusztě. Lidové noviny, 1934, roč. 42, č. 535

⁸⁶ Památce krále míru a našeho velikého přítele. Lidové noviny, 1934, roč. 42, č. 540.

⁸⁷ Hold památce krále Alexandra. Lidové noviny, 1935, roč. 43, č. 562.

⁸⁸ Také ministr Barthou obětí atentátu. Národní listy, 1934, roč. 74, č. 279.

⁸⁹ SÍS, V. Za mrtvým králem. Národní listy, 1934, roč. 74, č. 279.

⁹⁰ BOUKENKA, J. Atentát proti míru. Národní listy, 1934, roč. 74, č. 280.

*Alexandra do 21. Hodiny.*⁹¹. V komentáři „Výstřely ze tmy“ od Dr. K. Hocha, kdy pokládá atentát za snahu zastavit poválečné změny, které měly být kamenem pro nadějnější budoucnost „*konsoliduje se Jugoslávie, konsoliduje se Balkán. Sblíží se národové ve státě, sbližují se přes hranice státu, vidí, že je to možno, ale i žádoucné, ba že je to podmínkou lepších časů.*“⁹² kdy koloběh dějin jde pouze jedním směrem a nelze jej ani fanatickými činy zastavit, i přes bolestné zkušenosti je třeba jít dál „*jako jsme šli my po smrti Rašínově*“⁹³. Německá tisková kancelář ústy pruského ministra Goeringa vyjádřila svoji soustrast nad smrtí krále s „*(...) upřímnou účastí k bolesti Jihoslovanského národa (...) Celý německý národ oceňoval velice vznešeného krále a měl k němu hlubokou úctu (...)*“⁹⁴. Velkým odhalením přišli ve svém ranním vydání z 13. října kdy v článku „Maďarsko hnízdem pachatelů marseilleského zločinu“ kde přináší vážné odhalení jak Maďarsko podporovalo teroristickou skupinu, která se snažila destabilizovat balkánský poloostrov kdy většina její členů byla „*původu chorvatského, ale výchovou a smýšlením maďaroni anebo zločinní dobrodruhové. (...) Připravovala pokusy o vzpoury na jihoslovanském zemi a organizovala atentáty na vlaky, mosty, vojenské zařízení i na jednotlivé osoby (...) Její členové měli styky s maďarskými důstojníky a byly všemožně podporováni. (...) Z maďarského sídla této organizace byly osnovány všechny atentáty spáchané v posledních letech.*“⁹⁵. Další důkazy stále více potvrzovaly domněnku, že atentátníci byli podporováni Maďarskem, které je tak přímo zodpovědné za atentát v Marseille. Potvrzovali to výpovědi zadržených, kteří byli vycvičeni v Janka Pustza maďarskými důstojníky, pravé maďarské pasy, se kterými se atentátníci pohybovali ve Francii, nebo poslední cesty hlavního vraha Gregorieva. Proto Maďarsko i přes své snahy o očištění a dementování nových skutečností, nedovedlo ze sebe smýt obvinění. Na začátku dalšího roku v lednu 1935 přijela do Ženevy maďarská delegace, vedená dr. Eckhartem kdy měla přivést výsledky nového šetření k marseillskému atentátu a odpovědnosti Maďarska ze něj, i ten měl zjistit v pěti případech odpovědnost nižších maďarských úředníků z nich 2 měli být policisté.

Fašistické listy věnovaly atentátu poměrně velkou pozornost. Ve svém komentáři „Jihoslovanský král zavražděn“ ocenily Alexandrovo neuznání Ruska své „*(...) vřelé slovanské cítění prokázal neuznáním sovětského Ruska.*“⁹⁶. Komentář Alexander I. král

⁹¹ Smutek v Československé republice. *Národní listy*, 1934, roč. 74, č. 280.

⁹² HOCH, K. Výstřely ze tmy. *Národní listy*, 1934, roč. 74, č. 281.

⁹³ *Národní listy*, 1934, roč. 74, č. 281.

⁹⁴ Goering praví: Německo je pro silnou a jednotnou Jugoslávii!“ *Národní listy*, 1934, roč. 74, č. 288.

⁹⁵ Tajná teroristická organizace byla podporována maďarskými důstojníky. *Národ*, 1934, roč. 10, č. 200.

⁹⁶ Jihoslovanským král zavražděn. *Fašistické listy*, 1934, roč. 4, č. 22.

hrdina a mučedník označuje Alexandra jako „nejstatečnějšího vojáka s námi pokrevně spřízněného národa.“⁹⁷, přející si odhalení původce atentátu, kterého by měla dohnat odplata.

Právo lidu první zprávu přineslo den po atentátu, spolu se všemi dostupnými informacemi, jako kdo byl zavražděn, kolik ran bylo vypáleno, včetně lynče atentátníka davem, kdy po ohledání těla bylo zjištěno, že pachatelem má být Petr Kelemen s československým pasem. Ihned se ocitla na pranýři policie, která „(...) prý měla učiniti daleko rozsáhlejší opatření na zajištění bezpečnosti krále.“⁹⁸. Reakce ze strany Československa na sebe nenechala dlouho čekat „Ministr Beneš (...) oznámil, že smrt krále Alexandra je velikým neštěstím, jak pro Jugoslávii, tak pro Československo (...) Státní vlajky byly spuštěny na půl žerdi. Rozhlas přerušil a znamení smutku vysílání. (...) Národní, Stavovské a Komorní divadlo na znamení smutku přerušilo představení.“⁹⁹. Už další den po atentátu bylo jisté, že československý pas je padělek, tudíž atentátník není Čechoslovákem, což by muselo významně zahýbat se vztahy v Malé dohodě i s Francií. Další domněnkou bylo, že atentátník byl Maďar, protože „Jméno Petr Kelemen je jméno čistě maďarské.“¹⁰⁰. Což by mohlo ukazovat na Maďarsko, které v rámci revizionistických snah zorganizovalo atentát. Zároveň vyšlo smuteční projevy z mimořádné schůze Československé vlády, která truchlí nad smrtí krále a soucítí s jeho rodinou a jeho Jihoslovanským národem dále „Národ Československý nezapomene nikdy hlubokého a obětavého přátelství šlechtného panovníka bratrského národa.“¹⁰¹. K atentátu napsal svůj komentář Jaromír Nečas, ten se zamýšlel nad dopady atentátu, který i přes to že nebyl od války prvním, měl výrazný dopad na politické dění v Evropě „Od světové války nebylo události, jež by svět tak vzrušila, jako tragedie marseillská.“¹⁰², kdy mnozí s obavami očekávali, jaký bude její dopad, zavraždění byli významnými osobnostmi, které se podíleli na stabilizaci míru, stala se aktuální otázka, co bude dál „Přišla nyní chvíle, kdy se musíme zamyslet nad vývojem posledních dvou let a nad budoucností, a kdy si musíme všichni bez výjimky uvědomit těžkou ztrátu i dějinnou odpovědnost (...)“¹⁰³. K atentátu vydala své vyjádření 20. Října stálá rada Malé dohody kde stálo že „(...) považuje za svou prvou povinnost vysloviti jugoslávskému národu hlubokou bolest nad smrtí jeho velkého panovníka. Jeho Veličenstva krále Alexandra.“¹⁰⁴. Kdy

⁹⁷ Alexandr I. král hrdina i mučedník. *Fašistické listy*, 1934, roč. 4, č. 23.

⁹⁸ Jak došlo k atentátu v Marseilli. *Právo lidu*, 1934, roč. 43, č. 237.

⁹⁹ Čs. vláda vyhlásí národní smutek. *Právo lidu*, 1934, roč. 43, č. 237.

¹⁰⁰ Pas útočníka Kelemen padělán. *Právo lidu*, 1934, roč. 43, č. 238.

¹⁰¹ Bolest nad marseillskou tragédií. *Právo lidu*, 1934, roč. 43, č. 238.

¹⁰² NEČAS, J. Po tragedii v Marseille. *Právo lidu*, 1934, roč. 43, č. 241.

¹⁰³ *Právo lidu*, 1934, roč. 43, č. 241.

¹⁰⁴ Marseillský atentát a Malá dohoda. *Právo lidu*, 1934, roč. 43, č. 246.

v poslední době bylo spácháno mnoho podobných činů, které měli destabilizovat nově ustanovené státy zabitím jejich nejlepších představitelů. To ale Malou dohodu nezlomí „*Více než kdy jindy, hluboký smutek, jimž jsou zasaženy, upevní svazky, spojující státy Malé dohody.*“¹⁰⁵ Policie ve Francii oznámila 13. Října zadržení dvou členů teroristické skupiny, ke které patřil atentátník Petr Kelemen, a zjistila, že jejich jména a pasy jsou též falešné, všichni jsou Chorvati a členi organizace, která sídlí v Maďarsku. Pasy, které měly být československé „*(...) jsou starého modelu, který přestal být v oběhu od počátku roku 1931.*“¹⁰⁶ Ale už 17. Října bylo jisté, že atentátník nebyl národnosti maďarské, nýbrž byl Makedonec Gregoriev-Kelemen, patřící k revoluční makedonské organizaci. Byl známou postavou, měl už několik vražd na svědomí, kdy byl v poslední době „*(...) činný jako instruktor chorvatských teroristů v táboře Janka-Pustza v Maďarsku.*“¹⁰⁷ Bylo už též jisté, že chorvatští teroristé cestovali z Maďarska s maďarskými pasy, a poté ve Švýcarsku použili falešné Československé k překročení francouzské hranice. Vyšetřování začalo váznout, protože řada viníků stihla uprchnout z Francie a země kde pobývaly, je odmítly vydat, nebo s tím dlouze otálely „*Nejhlavnější viníci jsou v Itálii, Maďarsku a Rakousku. (...) Rakousku studuje otázku vydání Perčeviče a Maďarsko schovává Perčece a ostatní teroristy a oznamuje s největším cynismem, že nikdo na jeho území nemá žádné spojitosti s atentátem.*“¹⁰⁸ Kvůli neochotě maďarských úřadů spolupracovat bylo Maďarsko zažalováno Jugoslávií 28. Listopadu u Společnosti národů. Ta rozhodla 10. Prosince, kdy se Rada společnosti národů usnesla „*(...) na základě předložených dokumentů, že některé maďarské úřady mají odpovědnost za přípravy k marseillskému atentátu a že tedy maďarská vláda je povinna vinníky potrestati. Maďarsko má oznámiti radě, jaké opatření učinila.*“¹⁰⁹, nicméně ze samotné rezoluce v případě jejího neplnění neplynuly žádné sankce. Nečekanou zprávu z Paříže bylo zatčení dánské herečky Mija Kristensenové, která byla podezřelá z účasti na přípravě marseillského atentátu, kdy ona a žena jménem Eliška Vajsovová, která ji měla přesvědčit o účasti na atentátu, měli obě ženy získat informace k návštěvě jugoslávského krále v Paříži, měly se v Marseille sblížit „*(...) s nějakým vlivným úředníkem tamější prefektury a aby prozkoumaly některé ulice v městě podle skizy, které jim maďarský diplomatický úředník opatřil.*“¹¹⁰ V dalším roce už se o atentátu prakticky nepsalo, až na závěr roku 1935, v době jeho výročí. V článku Výročí marseillského atentátu připomíná, co se před rokem ve stejný

¹⁰⁵ Marseillský atentát a Malá dohoda. *Právo lidu*, 1934, roč. 43, č. 246.

¹⁰⁶ Pomocníci Kelemenovi čly teroristické organizace >Paberič<. *Právo lidu*, 1934, roč. 43, č. 240.

¹⁰⁷ Vrahem je instruktor z Janka Pustzy Gregoriev. *Právo lidu*, 1934, roč. 43, č. 243.

¹⁰⁸ Stopy v marseillském zločinu. *Právo lidu*, 1934, roč. 43, č. 270.

¹⁰⁹ Maďarsko odpovědné za zločin marseillský. *Právo lidu*, 1934, roč. 43, č. 287.

¹¹⁰ Dánská herečka v marseillském atentátu. *Právo lidu*, 1934, roč. 43, č. 292.

den stalo, kde byli atentátníci vycvičeni i jednání Jugoslávie „(...) *projevila po atentátu svoji velkomyslnost. Předložila věc Společnosti národů a žádala, aby v Radě byla projednána odpovědnost za atentát.*“¹¹¹, což bylo velice velkorysé, země mohla Maďarsku v odvetě hrozit válkou. Rada bezpečnosti odsoudila Maďarsko za podporu atentátníkům a určila, co má učinit i když se to Jugoslávii zdálo málo. Jen díky její vstřícnosti nezačala válka „(...) *kteřá tak přinesla velkou oběť evropskému míru.*“¹¹², která do budoucna ukázala zbytečnou.

Venkov první informace přinesl 10. Října kdy shrnul, co se v Marseille stalo, že novým králem se stal ještě nezletilý syn Alexandra Petr, za které bude vykonávat jeho panovnické povinnosti regentská rada podle královské závěti, spolu s výzbrojí atentátníka Petra Kelemena, také bylo jisté, že atentátník měl několik společníků, po kterých policie začala ihned intenzivně pátrat. Smutek nad ztrátou obou státníků přinesl v článku „Dva mrtví přátelé“ kdy „zpráva o smrti krále „(...) *vyvolala v Československu hluboké pohnutí. Ztrácíme přítele a ztrácíme spojence, který byl nám velmi blízký*“¹¹³. Smutek též měl být znát na ulicích Prahy, zpráva o atentátu vyvolaly ozvěnu v hlavním městě republiky, kdy „(...) *se zachvělo nad těmito ranami, které zkosili životy nejlepších přátel republiky,*“¹¹⁴. Kromě vyhlášení státního smutku Československou vládou a vyjádřením soustrasti ze strany Národního shromáždění, československé armády „*hluboký smutek zavládl v národě československém a zvláště v jeho armádě.*“¹¹⁵, jejíž důstojníci měli z války dobré vzpomínky na zesnulého krále, nebo Československé obce Sokolské ke které měl též dobrý vztah a v Jugoslávii ji podporoval, vyjádřil svoji soustrast také prezident republiky T. G. Masaryk. V samotné Jugoslávii byl vyhlášen státní smutek na dobu šesti měsíců regentskou radou. Svoje kondolence zaslala většina Evropských zemí z Balkánu, Malé dohody, nebo Německa, Británie, Francie, Polska i ze Spojených států. Po prvních zprávách, že by atentátníci díky pasům mohli pocházet z Československa, jugoslávská vláda rázně „*Odmítla jakékoliv náznaky, které mají vyvolat proti Československou náladu.*“¹¹⁶, kdy mělo jít pouze o pokusy, jak poškodit vztahy ČSR s Jugoslávii. Podle zpráv z Varšavy polský tisk odsoudil atentát, u krále Alexandra vyzdvihl jeho politické úspěchy, dokázal „(...) *politické sjednocení jugoslávského státu*“¹¹⁷ jeho politika ale překračovala hranice jeho země, podílel se též na uklidnění situace na Balkáně, který po světové válce nebyl klidný. V polovině listopadu přišel

¹¹¹ Výročí marseillského atentátu. *Právo lidu*, 1934, roč. 44, č. 240.

¹¹² *Právo lidu*, 1934, roč. 44, č. 240.

¹¹³ Dva mrtví přátelé. *Venkov*, 1934, roč. 29, č. 237.

¹¹⁴ Praha truchlí nad smrtí krále Alexandra. *Venkov*, 1934, roč. 29, č. 237.

¹¹⁵ Soustrast československé armády. *Venkov*, 1934, roč. 29, č. 238.

¹¹⁶ Jugoslávie energicky odmítá intriky proti Československu. *Venkov*, 1934, roč. 29, č. 240.

¹¹⁷ Rozvratníci pobuřují Evropu. *Venkov*, 1934, roč. 29, č. 239.

Venkov se zjištěním, že pro případ, že by pokus o atentát v Marseille selhal, tak mělo k další akci dojít ve Versailles, kde jej měli provést Pospíšil a Kraj. Kteří se „*Na útok se vyzbrojili puškami. Ježto soudili, že vůz králův pojede dosti rychle.*“¹¹⁸, což ukazovalo, že atentátníci dopředu věděli, že nebude možné zopakovat útok z blízka, jako v Marseille. Vyšetřování francouzské policie už prokázalo, že atentátníků bylo celkem sedm, vycvičení byli v táboře Janka Pustza v Maďarsku, důstojníky bývalé rakousko-uherské monarchie. Překvapivě měla k atentátníkům patřit žena, která při přihlašování v hotelu zapsala jako Marie Voudrofi, československá občanka z Terstu, která „*(...) měla při sobě čtyři zavazadla, v nichž jak se soudí přivezla revolvery a pumy.*“¹¹⁹. Které pak měly být použity při atentátu. Pravá identita vraha krále byla zjištěna, podle fotografie poznám „*(...) jeden z nejobávanějších členů teroristické makedonské organizace Vladan Georgiev, známý mezi revolucionáři pod jménem >Černozemský<.*“¹²⁰, jenž byl zkušeným zabijákem. Shromažďující důkazy o podílení se Maďarska na atentátu kdy Francie žádala, aby se razantněji angažovalo při vyšetřování atentátu, přesto „*Maďarsko však ani na tato dost jasná obvinění se nezmohlo na nějakou jasnější řeč. I toto ostré obvinění se Maďarsko vyznělo až dosud na prázdno*“¹²¹. Kvůli nečinnosti maďarských úřadů předala Jugoslávie svoji stížnost na nečinnost a zjevnou odpovědnost za Marseillský atentát. Při projednávání obžaloby na půdě Společnosti národů, byli hlasující překvapeni, jak ucelený materiál měli v rukou „*Nikdo neočekával, že obžaloba Maďarska bude podpořena tak pádnými důkazy a tak přesvědčivými doklady.*“¹²², bylo jasné, že jakákoliv obhajoba Maďarska bude těžká. Přesto se pokusili maďarští zástupci pod vedením Tibora Eckhardta dokázat že Jugoslávie se jen snaží pošpinit Maďarsko nepravdivými informacemi, kdy „*Janka Pustza prý není tábor, nýbrž skromná farma v níž bylo usazeno 30 až 40 charvatských emigrantů*“¹²³. Kdy jde o soukromý, nikoliv státní objekt, nad čímž se Venkov zamýšlí „*Kam by šel svět, kdyby též ostatní evropské státy, napodobující příklad Maďarska, chápali právo pohostinství, nabídnuté uprchlíkům, jakožto právo připravovat zločinecké spiknutí ústi bezpečnosti státu, z něhož přicházejí?*“¹²⁴. Maďarsko bylo shledáno vinným, a mělo ve věcech atentátu zjednat nápravu. Další rok 9. Dubna přinesl Venkov zprávu o začátku soudního procesu se začtenými atentátníky, z nichž byli v přítomnosti souzeni pouze tři z šesti, ostatní nebyli vydáni zeměmi, kde pobývali „*(...)*

¹¹⁸ Atentát ve Versailles. Venkov, 1934, roč. 29, č. 263.

¹¹⁹ 7 spiklenců, mezi nimi žena. Venkov, 1934, roč. 29, č. 241.

¹²⁰ Kelemen – Gregoriev – Černozemský - Vlado šofer byl též atentátník. Venkov, 1934, roč. 29, č. 243.

¹²¹ Maďarsko se vyhýbá jasné řeči. Venkov, 1934, roč. 29, č. 250.

¹²² Teroristé byli podporováni maďarskými úřady. Venkov, 1934, roč. 29, č. 276.

¹²³ „Janka Pusztza je věci ryze soukromou“. Venkov, 1934, roč. 29, č. 277.

¹²⁴ Venkov, 1934, roč. 29, č. 277.

In contumaciam budou souzeni Palevič, náčelník tlupy, Kyaternik, oba zatčeni v Turíně, ale nevydání francouzským úřadům, dále Perčec, který se zdržuje v Rakousku.“¹²⁵.

Rudé právo přineslo první zprávu o atentátu už 10. října, kdy stručně informovalo, co se stalo v Marseille, i to, že atentátník, který vystřelil celkem 20 krát, nebo také 10 krát, na stejné straně se v tomto bodu články různí, na vůz ve které jel král a ministr Barthou. Okolo atentátníka, se od počátku rojili spekulace kým a odkud je, podle některých byl Chorvatem patřícím do organizace Ustaša, což Bělehrad popřel. Podle jiné měl být „(...) členem bulharské makedonské revoluční organisace.“¹²⁶. Francouzský list Journal navrhoval, aby ostatky krále byly na jeden den vystaveny v Paříži pod vítězným obloukem, kde by tak „Francouzský národ mohl pokloniti se hrdinskému králi.“¹²⁷. Atentát právo odsuzuje, považuje jej za symptom dusné atmosféry kapitalistického světa, která „(...) během několika vteřin mohou změnit celou mezinárodní situaci a uvrhnout lidstvo do hrůz nové imperialistické války.“¹²⁸. Podobně jako u zavražděného Dollfusse byly obavy, že by atentát mohl mít stejnou válečnou rozbuškou, jako atentát Sarajevský před dvaceti lety. Francouzská komunistická strana nahlížela na něj jako výsledek „Nespravedlnosti nakupené smlouvami, které následovaly příměří, zmnohonásobili národnostní menšiny, nespokojené a trpící a daly jenom velmocím mnoho příležitostí ke konfliktům.“¹²⁹. Podle práva panovali obavy, jak si Jugoslávie poradí dále bez svého krále v zahraniční politice, zájem Německa o tuto zemi byl významný. Jakoby se měla slova o válce naplnit, v článku s titulkem „Protí válečným štváčům“ podle kterého atentát nevyvolalo „(...) rozhořčení potlačeného chorvatského národa, které hledalo východisko (...)“¹³⁰, ale zájmy mocností, které chtějí válku ze zemí, které byly nespokojeny s poválečným uspořádáním a chtěly tak mít nové Sarajevo. Tomu ale neměli dělníci podléhat, měli se zaměřit na „(...) boj proti všem válečným štváčům, ať již sedí na té či oné straně hranic.“¹³¹. V den pohřbu krále, kdy kromě smutku měl být stále zjevnější dopad na mezinárodním poli, kdy mělo dojít k mocenskému přeskupení zemí, čehož měla být důkazem „ (...) Göringova cesta do Bělehradu s významnou zastávkou v Budapešti naznačující politická dosah atentátu.“¹³². Kdy měl bez pochyby Göring posílit německý vliv v Jugoslávii. Proto v době kdy se hrozba války zdála být ve vzduchu, mělo být povinností

¹²⁵ Přeličení s původci atentátu na jugoslávského krále Alexandra. *Venkov*, 1934, roč. 30, č. 266.

¹²⁶ Marseillský atentát. *Rudé právo*, 1934, roč. 14, č. 161.

¹²⁷ *Rudé právo*, 1934, roč. 14, č. 161.

¹²⁸ Atentát proti světovému míru. *Rudé právo*, 1934, roč. 14, č. 161.

¹²⁹ Marseille – nové Sarajevo?. *Rudé právo*, 1934, roč. 14, č. 163.

¹³⁰ Protí válečným štváčům. *Rudé právo*, 1934, roč. 14, č. 167.

¹³¹ *Rudé právo*, 1934, roč. 14, č. 167.

¹³² Dnes pohřbívají Alexandra. *Rudé právo*, 1934, roč. 14, č. 168.

„(...) aby věc míru učinili předmětem nejžhavější obhajoby a aby proti pozicím válečným mrakům dovedli postaviti mírovou hráz všeho pracujícího lidu!“¹³³. Nečekaně rozvířil zprávy jugoslávský ministerský předseda Uzunovič, který pronesl vládní prohlášení k marseillskému atentátu ve velmi bojovném duchu „*Vláda se přičiní odhodlaně o úplné vyjasnění marseillského zločinu a o zjištění všech odpovědností za účelem nevyhnutelné odplaty.*“¹³⁴, do té doby se hovořilo pouze o odpovědnosti za atentát, nikoliv o potrestání. Jugoslávie přes plamenný projev ministerského předsedy Uzunoviče předložila své memorandum o marseillském atentátu s obviněným Maďarska Společnosti národů v Ženevě 17. Listopadu stejného roku. I přes provolání jugoslávské vlády o pevném postavení a rozhodnosti pokračovat v politice krále, nebylo vše ve vnitropolitickém uspořádání země tak skvělé. V zemi vypukaly četnější dělnické stávky, byla zesílena cenzura. Armáda den po atentátu obsadila důležité komunikační uzly v zemi. Zároveň proběhly rozsáhlé razie spojené se zatýkáním příznivců komunistů, přímo se prý hovořilo o tom, že „(...) *veliké množství komunistů bude internováno.*“¹³⁵. Atentát oživil chorvatské snahy o změnění své pozice v Jugoslávii, kdy chorvatští přední vzdělanci zaslali vládě memorandum o chorvatské otázce, to samo o sobě „(...) *neukazuje cestu z útlaku, je však jeho dokumentem, který nelze již zamlčeti.*“¹³⁶. Rudé právo dále chválilo činnost komunistů v Jugoslávii, kdy i přes silnou perzekuci, dokázali stále pracovat bez rozbití jejich organizace. Na začátku prosince bylo uveřejněno memorandum Jugoslávie proti Maďarsku, které obvinilo z podpory a organizování teroristických akcí „(...) *za účelem podryvání nynějšího pořádku v sousedních státech.*“¹³⁷. Čemuž se Maďarsko snažilo bránit „(...) *poukazem, že marseillský atentát je výsledkem vnitropolitických poměrů v Jugoslávii.*“¹³⁸

4.2.3 Shrnutí

Atentát měl ohromný ohlas v denním tisku, v prvním měsíci po něm nebylo dne, aby nevyšla aspoň krátká zpráva buď se týkající atentátu, jako byla rekonstrukce celé události, spekulace komu mohl prospět, včetně nových informací že kdyby neuspěl v Marseille tak by atentátníci zkusili štěstí v Paříži. Nebo hodnotící úlohu krále v Evropské politice a

¹³³ *Rudé právo*, 1934, roč. 14, č. 168.

¹³⁴ Uzunovič hlásá odplatu za Marseille. *Rudé právo*, 1934, roč. 14, č. 178.

¹³⁵ Jugoslávie po atentátu. *Rudé právo*, 1934, roč. 14, č. 185.

¹³⁶ V Jugoslávii roste odpor proti diktatuře. *Rudé právo*, 1934, roč. 14, č. 201.

¹³⁷ Rozřeší Ženeva spor jugoslávsko-maďarský?. *Rudé právo*, 1934, roč. 14, č. 168.

¹³⁸ *Rudé právo*, 1934, roč. 14, č. 168.

pochopitelně o jeho odkazu v Jugoslávii, která s ním byla bezprostředně spjata, osobních rysů kdy je stylizován jako panovník těch nejlepších ctností a schopností, který uvážlivě nakládá s ohromnou mocí, kterou na sebe vzal, když demokracie v jeho zemi zklamala. Deníky vyjadřovaly přesvědčení, že i když Jugoslávie ztratila svého vůdce, nestočí se s ním z vytyčené cesty. V Československu svoji soustrast a zármutek nad smrtí krále vyjádřila nejen politická reprezentace, řada organizací jako, byli Sokolové, uctila památku krále, nebo město Plzeň, ke které měl král osobní vazbu, též někteří autoři vyjádřili své dojmy z krále a jeho vztahu k Československu, který byl výjimečný. Velká pozornost byla směřována ke králově rodině a jeho mladému synovi, který ještě jako chlapec musí nastoupit na trůn po svém otci, i když za něj vládne regentská rada. Postupně se zájem z osoby krále Alexandra otočil směrem k vyšetřování, které odhalilo, odkud atentátníci pocházeli a která země zajistila jejich výcvik i dopravu do Francie, což mělo dohru u Společnosti národů, u které Jugoslávie Maďarsko zažalovala. Podezření padlo též na Itálii a Německo, které mohlo mít své zájmy na smrti krále, ale ani jedna země nebyla obviněna.

Pro Československo měl atentát do budoucna vážné následky, se smrtí krále Alexandra ztratila republiky svého největšího, zahraničního spojence, který byl významným článkem nejen v Malé dohodě, ale také v širším pojetí evropské bezpečnosti. I když Jugoslávie spojencem zůstala, už nestojí tak rozhodně na straně Československa a do budoucna dala přednost racionálním obchodním vazbám na Německo, které bylo největším partnerem Jugoslávie. Což oslabilo postavení Československa, které se potýkalo se vzrůstajícím ohrožením ze strany svého souseda usilujícím o revizi hranic v jeho prospěch. Malá dohoda tak vnitřně zeslábla, i když její stálá rada vyjádřila odhodlání držet při sobě ještě více a pomáhat si, nebyla tak aktivní vůči ohrožení jako ve 20. letech. Atentát byl jednoznačnou pohromou, kterou žádný deník, ani fašistické listy nemohly schvalovat.

4.3 Francie v meziválečném období

Na počátku třicátých let se zdála Francie být silnou velmocí, jejíž diplomatický vliv byl nejsilnější v Ženevě (SN) a ve východní Evropě. Ale trpěla vnitřními problémy, které její schopnosti na mezinárodním poli oslabovaly, od války trpěla značným populačním deficitem, který vznikl za války v mladších ročnících kdy „*milion čtyři sta tisíc jich padlo, milion byl zasažen plynem, znetvořen, zmrzačen a z šesti a půl milionu těch, kteří přežili, byla polovina zohavena*“¹³⁹. Toto stárnutí populace šlo ruku v ruce s pacifismem, kdy se francouzská veřejnost obávala další války, a projevilo se i ve vedení země, kdy na rozdíl od jejích sousedů (Německo, Itálie) v něm stanuli muži, kteří patřili ke stárnoucí generaci, které chybělo velké odhodlání nebo nadšení, jenž bylo patrné v Německu nebo Itálii. Pacifismus v širší veřejnosti byl rozšířen po zkušenostech ze světové války, kdy panovaly obavy nejen z potencionální porážky, ale též války na vlastním území, tyto obavy narostly po nástupu Hitlera k moci v Německu.

Francouzská ekonomika si vedla v poválečných letech dobře, měla i značné zásoby zlata, které podporovaly vysokou hodnotu franku. To se změnilo r. 1932, kdy ostatní země světa postupně opustily zlatý standart a provedly devalvaci svých měn spolu s nižšími reparacemi ze strany Německa, než se očekávalo, s konkurencí ze strany sílícího Japonska, které vedly k úpadku textilního průmyslu, který byl následován zemědělskou výrobou. Výrazně poklesla i výroba aut, kdy Francie z druhé pozice za USA klesla až za Británii a Německo. Začal se navyšovat státní deficit, který měl být překonán investiční politikou, která měla oživit domácí hospodářství, jenže zároveň s poklesem exportu kvůli silnému franku stát začal postrádat další příjmy z odvětví, která začala kvůli krizi podobně stagnovat. Ustalo placení reparací na základě Hooverova moratoria prosazeného USA, zeslábla turistika, příjmy z námořní dopravy a kapitálu ze zahraničí. Návrhy na devalvaci franku byly rozhodně vládou zamítnuty. Další zásahy do ekonomiky vedou jen k jejímu dalšímu poklesu. Který vyvolal řadu protestů a stávek, které ochromovaly zemi. Tyto problémy vedly k oslabení francouzské armády, která nemohla držet krok s ostatními státy v Evropě a musela se poléhat v zájmu své bezpečnosti stále více na Velkou Británii, kdy bez jejího kladného stanoviska se Francie zdráhala dostát svým závazkům vůči svým spojencům ve střední a východní Evropě. Francie byla vůči těmto závazkům velmi zdrženlivá. To vedlo jako jedna z příčin k Anšlusu Rakouska

¹³⁹ FERRO, M. *Dějiny Francie*. Praha: Lidové noviny, 1995, str. 207. ISBN 80-7106-888-8

v březnu r. 1938 a brzy poté k Mnichovské dohodě, která znamenala odtržení pohraničí a výrazné ekonomické poškození ČSR, která byla do té doby neochvějným spojencem Francie.

4.3.1 Louis Barthou

Narodil se 25. srpna 1862 v Olron – Saint – Marie, vystudoval práva, byl historikem, právníkem a velice známou osobností francouzské politiky, v období třetí republiky. Pocházel z drobných, ale bohatých rodinných poměrů, otec pracoval v železářském průmyslu v Béarn¹⁴⁰. Vystudoval práva v Bordeaux a doktorát získal v Paříži r. 1886, Poté se vrátil zpět do rodných Pyrenejí, kde začal pracovat jako právník v Bar Pau (organizace sdružující pracující právníky a soudce) jako tajemník. Brzy dal přednost svým dvěma vášním a to žurnalistice s politikou. Stal se redaktorem nezávislých Basové-Pyrénées, než je zvolen poslancem za Dolní Pyreneje v r. 1889 ve věku 27 let, byl opakovaně volen až do r. 1919 kdy v parlamentních volbách odešel z poslanecké sněmovny do senátu. Zároveň v r. 1894 se stal poprvé ministrem, vystřídal celkem sedm ministerských postů¹⁴¹.

V roce 1913 byl předsedou tehdejší vlády Raymonda Poincaré, kterou podporoval v kritickém období stejného roku vůči opozici SFIO¹⁴² a radikálních skupin. Jako hrdina první světové války a světově uznávaný autor byl přijat do akademické obce a jako ministr se podílel na řadě koaličních, republikánských vládách po válce. V posledním období života pracoval jako ministr zahraničních věcí, poté, co 6. února 1934 kdy bojovníci z Ohňových křížů společně s organizací Camelots du Roi pokusili o státní převrat a prezident Albert Lebrun pověřil sestavením nové vlády národní jednoty Gastona Doumengue, která měla uklidnit vášně radikálně naladěných skupin a stabilizovat situaci v zemi. S nástupem do pozice ministra zahraničních věcí musí čelit nejen rostoucí hrozbě zvenčí v podobě sílicího, nacistického Německa, které chce revizi mírového uspořádání po světové válce, ale také slábnoucí Francii zevnitř. Její ekonomika se po roce 1933 začala pomalu a nezastavitelně hroutit, kdy tvrdošíjně zastávání udržení zlatého standartu od kterého se měla vyvozovat hodnota franku, s odmítáním jeho devalvace vedly k tomu, že francouzský export se stával málo konkurenceschopným, takže se propadl o sedmdesát procent, import „jen“ o šedesát. S tím jak klesala produktivita ekonomiky země nejen v průmyslu ale také v zemědělství,

¹⁴⁰ Území na jihu Francie patřící do departmentu Pyrenées – Atlatiques.

¹⁴¹ Ministr veřejných prací, vnitra, spravedlnosti, stavebnictví, války, zahraničí a jako státní ministr.

¹⁴² Francouzská, dělnická strana.

Francie sice udržovala stále stejný rozpočet na armádu (4,3 % HDP) ale ve skutečnosti se celková suma peněz snižovala. Bylo do budoucna čím dál více těžší držet krok s vyzbrojováním Německa, které budovalo silnou armádu a jeho průmysl byl pro vojenské účely dobře provázaný, některé druhy průmyslu jako byl letecký, trpěl značnou rozptýleností, která ještě více snižovala jeho produktivitu (např. Francie byla schopná v letech 1933-37 vyrobit 50-70 letadel měsíčně, Německo 500 – 700).

Byl hlavní protagonistou Francouzsko – sovětské smlouvy o vzájemné pomoci, jež byla uzavřena roku 1935, tedy v době kdy už byl skoro rok po smrti. V období kdy působil ve vládě jako ministr zahraničních věcí, přišel se smělým plánem, který měl zajistit bezpečí a mír v Evropě. Šlo o dobu smlouvy z Locarna, která byly uzavřeny mezi Francií, Německem, Velkou Británií, Itálií a garantovala neporušitelnost hranic na Rýně mezi Francií, Německem a také nedotknutelnost hranic Belgie. Proto se pro něj vžil název „Východní Locarno“, měl obdobným způsobem pomocí mezinárodních smluv zajistit východní hranice Německa s jeho sousedy, jako bylo Polsko, Československo, nebo Rakousko. Také chtěl do této sítě smluv začlenit pobaltské země a Sovětský svaz. Podařilo se mu pomoci ke vstupu SSSR do společnosti národů.

Kvůli zajištění Východního Locarna, měla existovat i jeho obdoba na jihu Evropy kde bylo nutné přesvědčit hlavně znesvářenou Itálii a Jugoslávii k usednutí k jednomu stolu a dokázat sladit podmínky takovéto dohody, což s ohledem na italské představy o územních nárocích byl nesnadný úkol. Proto přijel jugoslávský král Alexandr I. Do Marseille aby možnosti takové dohody a záruky ze strany Francie projednal s Barthouem. Bez obou státníků celý projekt zkrachoval.

Úspěšný atentát měl katastrofální dopad na francouzskou politiku, Barthou coby architekt a hnací síla politického konceptu, který měl být vybudováním silného spojení vůči německé rozpínavosti, se prakticky rozpadl a Francie si nebyla schopná poradit s tlakem, ze strany nacistického Německa a fašistické Itálie, která měla také své představy o revizi hranic ve svůj prospěch. Bez britské pomoci se francouzská diplomacie a budování armády propadlo do defenzivy kdy politická reprezentace v osudových chvílích roku 1938 měla hrůzu z toho, že by musela Francie vyplnit své spojenecké závazky vůči Československu.

4.3.2 Ohlasy v tisku

Český deník, zprávu o smrti ministra přináší 10. Října v článku „Král Alexandr I. a ministr Barthou zavraždění v Marseille“ kdy vynáší jeho bystrý intelekt, který i přes už poměrně vysoký věk nijak se nezakalil „*podlehl vražednému útoku Petra Kelemenena (...) také Ludvík Jan Barthou, zahraniční ministr republiky Francouzské. (...) Přes své stáří byl Ludvík Barthou duše, z nemladších politiků Francie. Dovedl překonat starou izolaci Francie*“¹⁴³, kterou autor charakterizoval, jako stav kdy celá Evropa spoléhá a snaží se získat Francii pro svou věc, ale Francie předně zajišťuje své zájmy. Ministra chválí v pokračování článku „(...) význam nebyl dán jen tím, že byl ministrem velkého státu, jenž z velké části vykonává vliv na dějiny Evropy. Barthouova individualita má vlastní záři. Zhaslo-li její přímé vzplanutím musí truchlit celý svět.“¹⁴⁴. Na Barthouově pohřbu v projevu jeho ministerský předseda Doumergue jej vylíčil jeho zásluhy „(...) *organisování míru před válkou, za války a po válce. Věrný tlumočnický úmysl a přání své vlády řídil Louis Barthou zahraniční politiku francouzskou s autoritou a činností, která doznala za 8 měsíců všeobecného světového ocenění.*“¹⁴⁵, který, jakoby v zájmu francouzské politiky přinesl nejvyšší obět v ten správný okamžik „*Ve chvíli, kdy vítal vznešeného a rytířského panovníka sbratřeného jihoslovanského národa umírá Louis Barthou po jeho boku. Tato tragická událost, která krutě ranila Jugoslávii v tom, co ji je nejdražšího, a nás, Francouze, v osobě jednoho z nejproslulejších státníků, zajisté jen utuží jednotu mezi oběma národy.*“¹⁴⁶. Další rok byl 9. Ledna přijat zákon, že „(...) *Louis Barthou, ministr zahraničních věcí, který zemřel zavražděn ve službách míru, se zasloužil o vlast.*“¹⁴⁷ tento text se měl nacházet ve všech úředních budovách ve Francii.

Lidové noviny, v článku „Louis Barthou“ kde je vyloženo, jak velkou ztrátou pro francouzskou vládu je ministrova smrt „*Ztrátou Louise Barthoua je těžce zasažena národní vláda (...) dnes v době mezinárodně tak napjaté zasažena Francie a všichni její přátelé. (...) v první řadě povolán, aby vrátil zemi důvěru a respekt uvnitř i za hranicemi. (...) Byla to osobnost s typicky francouzským vyhraněným profilem: krystalická jasnost, určité a pevně usměrněná vůle, vřele vlastenecké srdce pod skeptickým úsměvem tváře*“¹⁴⁸. Důsledkem

¹⁴³ Král Alexandr I a ministr Barthou zavraždění v Marseille. *Český deník*, 1934, roč. 23, č. 279.

¹⁴⁴ Louis Barthou. *Český deník*, 1934, roč. 23, č. 279.

¹⁴⁵ Francouzský národ se sklání před rakví Barthouovou. *Český deník*, 1934, roč. 23, č. 283.

¹⁴⁶ *Český deník*, 1934, roč. 23, č. 283.

¹⁴⁷ Louis Barthou se zasloužil o vlast. *Český deník*, 1935, roč. 24, č. 10.

¹⁴⁸ Louis Barthou. *Lidové noviny*, 1934, roč. 42, č. 510.

atentátu byly vnitřní personální vlády, které neutekly pozornosti tisku „*Je-li si vláda vědoma svých povinností, odvolá ihned viníky z jejich míst. V mnoha listech se nevylučuje ani možnost změny Doumergueovy vlády, (...) pro mezinárodní situaci a hospodářskou krizi nutno zachovat dále příměří stran (...) by bylo lépe neměnit vládu a ponechat ministerstvo zahraničí předsedovi vlády Doumergueovi, který je zatím spravuje.*“¹⁴⁹. Už šest dní po atentátu padl ve Francii návrh na přijetí zákona o zásluhách Louise Barthouha o vlast. Pátrání francouzské police vedlo do Rakouska, kde „*(...) velvyslanectví požádalo včera rakouskou vládu o vydání Perčevice (...)*“¹⁵⁰, který byl před nedávnou dobou ve Vídni zadržen a vyšetřován kvůli možným vazbám na chorvatské teroristy. V rozhovoru mezi Musolinim a maďarským předsedou vlády Gömböse na jeho návštěvě v Itálii se vyjádřili k odkazu Louise Barthouha, kdy „*(...) náleží k velikým politickým osobnostem současné Francie a jedním z předních representantů velké válečné generace dnešní Francie a Evropy.*“¹⁵¹. Ke konci roku v článku „*Za výhybkou*“ Rudolf Procházka se zamýšlel nad dopady atentátu na politiku Francie. Poukazoval na fakt, že i přes veškerá ujištění se zahraniční politika západních států vydala jiným směrem „*Výhybka byla přehozena, octli jsme se na jiné koleji.*“¹⁵², přesto ještě byla šance návratu do dosavadního kurzu, s tímto novým je možné „*(...) se záhy octnout v docela nové politické krajině.*“¹⁵³, což nemuselo být pro budoucí vývoj dobré. Při začátku soudního procesu v listopadu dalšího roku s marseillskými atentátníky ožili pro Francii bolestné vzpomínky na rok staré události „*Dnes francouzský národ sdílí znovu s národem Jugoslávským tytéž city a bolest.*“¹⁵⁴.

Národní listy, informují o smrti minuta také, ale s výrazně nižší intenzitou, jakoby smrt krále Alexandra částečně zastínila Barthouha. V první zprávě s titulkem „*Alexandr I. král Jugoslávie*“ připomíná i smrt Barthouha, který tehdy nedávno navštívil Československo, jenž měl velké plány na záchranu míru v Evropě, který citelně slábl „*Jeho smrtí byla zasazena těžká rána právě politice mírových snah a je neuvěřitelné, že by útočník nebyl si býval vědom této stránky zločinu, který spáchal. (...) Louis Barthou si získal obdiv a sympatie činorodostí s jakou zasáhl do nejkritičtějšího období evropské politiky k seskupení sil na zabezpečení*

¹⁴⁹ Vnitřní důsledky. *Lidové noviny*, 1934, roč. 42, č. 513.

¹⁵⁰ HAVAS. Francie požádala Rakousko za vydání Perčevice. *Lidové noviny*, 1934, roč. 42, č. 533.

¹⁵¹ Veliké dědictví Barthouovo. *Lidové noviny*, 1934, roč. 42, č. 538.

¹⁵² PROCHÁZKA, R. Za výhybkou. *Lidové noviny*, 1934, roč. 42, č. 616.

¹⁵³ *Lidové noviny*, 1934, roč. 42, č. 616

¹⁵⁴ Hold památce krále Alexandra. *Lidové noviny*, 1935, roč. 43, č. 550.

*míru.*¹⁵⁵. V článku z 11 října „Barthou – spojenc a přítel Československa“ jsou shrnuty zásluhy Barthoua ve francouzské zahraniční politice, kterou postavil na nohy „*Tragickým koncem Louise Barthoua ztratila Francie velkého státníka, Evropa průkopníka bezpečnosti a náš národ věrného přítele. (...) jenž v několika měsících dokázal obnoviti velmocenskou vážnost Francie a dáti událostem mezinárodní politiky nový směr. (...) Francie opět zaujala v mezinárodní politice místo vedoucí: oznámila jasně Německu a celému světu, že si nedá vzít armádu před zbrojící hitlerovou říší, že pro sebe i své spojence na výchově a jihu Evropy žádá záruky bezpečnosti a že je odhodlána sama vybudovati celou organizaci k zajištění míru v solidaritě se spojeneckými a přátelskými národy.*“¹⁵⁶. V komentáři Mil. Sisová „Za rakví Louise Barthoua“, líčí atmosféru Paříže v den pohřbu 13. října odpovídala smutnému rituálu, kdy provázela „(...) sklíčena, smutna na jeho poslední cestě k věčnému odpočinku. Lidé odcházejí a dílo zůstává. (...) nebyl běžný politik, ale zkušený státník i historik, a tedy čerpal svoji jistotu svědomí lépe v nahlížení do knihy minulosti, z ní znal tuto pravdu lépe než kdo jiný.“¹⁵⁷. Autorka zajímavým způsobem spojuje atentát, kdy zemřeli dva státníci s možnou budoucností obou zemí „*Osud chtěl, aby stodvacátý zahraniční ministr Francie padl po boku spojeneckého panovníka slovanského státu a aby se slily v umírání krve obou symbolickým pobratrstvím. (...) Osud Francie je spjat se slovanskými a východními státy.*“¹⁵⁸. Vyšetřování brzy ukázalo, že Maďarsko je spoluvíníkem atentátu, kdy každý, kdo se přímo atentátu podílel, nebo atentátníkům pomáhal, pobýval před odjezdem do Francie v Maďarsku, odkud měli všichni zadrženi také pasy. Maďaři se pokoušeli o „(...) různé nejapné výmluvy“¹⁵⁹, které ale nikdo nebral vážně. Naopak byly obecně známé snahy budapešťské vlády o revize poválečných hranic a toto mohl být způsob jak jich dosáhnout. Zbytek roku byl věnován pokračujícímu vyšetřování, diplomatických žádostí o vydání obviněných do Francie, také úlohy jakou Maďarsko v atentátu hrálo a jak s obviněním Jugoslávie vůči němu naloží stálá Rada společnosti národů. Další rok se k atentátu ještě vrátil ve svém článku Karel Kramář, který se zamýšlel nad politickými konstelacemi v Evropě, které se značně od války změnily. I když bylo uzavřeno mnoho se navzájem propojujících paktů, nezaručovali podle něj skutečnou stabilitu a jistotu před vnějším ohrožením „(...) Pakty mír nezachrání – jen síla a

¹⁵⁵ Také ministr Barthou obětí atentátu. *Národní listy*, 1934, roč. 74, č. 279.

¹⁵⁶ Barthou – spojenc a přítel Československa. *Národní listy*, 1934, roč. 74, č. 280.

¹⁵⁷ SÍSOVÁ, M. Za rakví Louise Barthoua. *Národní listy*, 1934, roč. 74, č. 282.

¹⁵⁸ *Národní listy*, 1934, roč. 74, č. 282.

¹⁵⁹ Ohnisko revisionistického teroru. *Národní listy*, 1934, roč. 74, č. 286.

*odhodláni všech, kde války nechtějí, bránit mír všemi silami.*¹⁶⁰. Myšlenka se ukázala v budoucnu jako správná, a ani dnes by se na ni nemělo zapomínat.

Fašistické listy ve vydání z 25. A 18. října se o něm zmínily jako o vynikajícím státníkovi Francie, ale samotný článek mu není věnován. Všechna pozornost byla zaměřena na Krále Alexandra, jeho rodinu a vazbu k Československu.

Právo lidu první zprávu vydalo už v den atentátu, což u jiných nebylo obvyklé, s podobným shrnutím událostí, jako ostatní periodika. Spolu se zprávou že zemřel francouzský ministr zahraničí Barthou, i když to nebylo ještě oficiálně potvrzeno. List ocenil statečnost ministra, když „(...) *pokoušel se zamezit ránu útočnicka. (...) sám střelen do pravé ruky.*“¹⁶¹, zpočátku se nezdálo jeho zranění tak vážné, přesto zemřel při operaci kvůli srdeční slabosti. Policie kvůli atentátu provedla rozsáhle razie spolu s výslechy mezi jihoslovanskými emigranty žijícími v Paříži a jejím okolí. Na smuteční schůzi ministerské rady byl vydán projev, vyjadřující soustrast nad smrtí toho blízkého politika z Francie, který měl k Československu dobrý vztah „*Vláda Československé republiky truchlí nad touto ztrátou se stejnou bolestí jako sesterská republika Francouzská a bude při další společné snaze o klid a mír v Evropě se stejným vděčným uznáním vzpomínati jeho díla.*“¹⁶². Hned byla velkým tématem hlavně pro Francii otázka, v jaké sestavě bude nová vláda, kdo nahradí zesnulého Louise Bartoua a také co bude s ministrem vnitra Albertem Sarratem, jehož postavení bylo atentátem silně otřeseno. K atentátu se vyjádřil Jaromír nečas v 14. října s titulkem „Po tragedii s Marseille“ kde vyzdvihuje zásluhy Barthoua o mír v Evropě a posílení Společnosti národů spolu s odvrácením války mezi Sovětským svazem a Japonskem „*Přispěla k tomu hlavně politika zesnulého Barthoua, jež vytvořila novou světovou konstelaci s ostrím proti válečnickým a výbojným státům (...)*“¹⁶³. K atentátu se vyjádřila 20. října Stálá rada Malé dohody kdy vyjádřila soustrast se zeměmi zavražděných „*Stálá rada zároveň zasílá hluboce pročitěný projev soustrasti francouzskému národu nad ztrátou jeho velikého budovatele míru, ministra Barthoua*“¹⁶⁴, zároveň stálá rada vyjádřila odhodláni pokračovat v díle obou státníků, tedy politiky sblížení a spolupráce. Ve zprávě z 11. prosince s titulkem „Revisionismus nelze oddělovat od terorismu“ ze zasedání Rady Společnosti národů, kde se ukazuje, jak vážně rozvířil Marseillský atentát mezinárodní politiku, kromě přístupu a podílu Maďarska k atentátu jasně zaznělo že „(...) *politický terorismus musí býti odsouzen a musí být také*

¹⁶⁰ Konec víry v pacifismus demokracie. *Národní listy*, 1934, roč. 75, č. 83.

¹⁶¹ Jak došlo k atentátu v Marseilli. *Právo lidu*, 1934, roč. 43, č. 237.

¹⁶² Čs. vláda vyhlásí národní smutek. *Právo lidu*, 1934, roč. 43, č. 237.

¹⁶³ NEČAS, J. Po tragedii v Marseille. *Právo lidu*, 1934, roč. 43, č. 241.

¹⁶⁴ Marseillský atentát a Malá dohoda. *Právo lidu*, 1934, roč. 43, č. 246.

*potrestáni ti, kdo k němu byli příliš shovívaví, nebo se dopustili nedovolených přehmatů.*¹⁶⁵, taková rozhodnost Radě Společnosti národů v dalších letech viditelně chyběla. Na konci dalšího roku 1935 začal soudní proces s teroristy spojenými s atentátem v Marseille patřící k chorvatské teroristické organizaci Ustaša. Celkem bylo souzeno šest osob, z toho tři v nepřítomnosti z důvodu nevydání zemích, ve kterých se nacházeli.

Venkov ke smrti Bartouha, velkého příznivce Československa, který se „(...) *tím netajil, že naší zemi miluje a že nám rozumí.*“¹⁶⁶, člověka s velkým rozhledem, vyjádřil lítostivě nad jeho smrtí, kdy odešel před dokončením svého cíle „(...) *odchází uprostřed nedokončeného díla, jehož cílem bylo zajistiti Francii a jejím přátelům dobrou alianční politickou bezpečnost a tím tako vytvořiti spolehlivé garance pro evropský mír.*“¹⁶⁷. Svoji soustrast vyjádřil prezident T. G. Masaryk, kdy zaslal telegram s kondolencí „*Želím s celým národem kruté ztráty, která postihuje Francii a která nás připravila o velikého přítele.*“¹⁶⁸, svoji soustrast vyjádřili pražští vysokoškolští studenti z řady oborů, kteří uspořádali smutečné projevy před jugoslávským a francouzským velvyslanectvím. Své kondolence předaly Francii také další země, stejně jako v případě Jugoslávie státy Malé dohody, Německa, Itálie, Maďarska, Řecka, Polska, Bulharska, Británie či Spojených států. Pohřbu Barthoua, jehož se měla účastnit mnoho delegací z celého světa, výjimečně chtěla uctít delegace rumunská, která „(...) *na hrob velkého francouzského státníka a čestného rumunského občana položí urnu s rumunskou prstí.*“¹⁶⁹, což není ani dnes obvyklé. O atentátu v Polsku panovalo podle tamějšího tisku mínění že „(...) *je to těžká rána pro Francii, a prohlašuje, že má hlubokou účast s francouzským národním smutek.*“¹⁷⁰ v Sovětském svazu panovalo přesvědčení, že „(...) *byl nejenom skvělým řečníkem a velkým diplomatem, nýbrž také mužem širokého historického rozhledu.*“¹⁷¹, který chápal úlohu Sovětského svazu v mezinárodní politice. Venkov uveřejnil 13. října poznatky, které získal při rozhovoru s vyšším policejním důstojníkem v Praze ohledně bezpečnostních opatření, která dělá Československo při významné zahraniční návštěvě s poukazem na to, co udělaly či zanedbaly francouzské bezpečnostní sbory. Výsledkem bylo do nebe volající nekompetentnost s hrubým podceněním všech rizik, která sebou návštěva krále nesla, s vědomím že atentát na něj byl už jednou spáchán a nedal se vyloučit další, spolu s nízkým zabezpečením trasy. Nebo nízké spolupráce

¹⁶⁵ Maďarsko odpovědné za zločin marseillský. *Právo lidu*, 1934, roč. 43, č. 287.

¹⁶⁶ Dva mrtví přátelé. *Venkov*, 1934, roč. 29, č. 237.

¹⁶⁷ *Venkov*, 1934, roč. 29, č. 237.

¹⁶⁸ Soustrast presidenta Masaryka. *Venkov*, 1934, roč. 29, č. 238.

¹⁶⁹ Pět rumunských rolníků položí rumunskou prst na Barthouův hrob. *Venkov*, 1934, roč. 29, č. 239.

¹⁷⁰ Rozvratníci pobuřují Evropu. *Venkov*, 1934, roč. 29, č. 239.

¹⁷¹ Barthou bojoval proti nepřítelům míru. *Venkov*, 1934, roč. 29, č. 239.

mezi policií a armádou, která vedla k onomu hroznému výsledku. Šest dní po atentátu se překvapivě v Budapešti konaly smuteční bohoslužby za uctění památky Barthoua, nikoliv krále Alexandra, za účasti vysokých představitelů maďarské vlády. Usilovné pátrání po vrazích francouzské policie se neomezovalo pouze na Evropu, některé indicie ukazovaly, že jedna žena ze Sao Paula, která měla mít vazbu na místní pobočku teroristické organizace UMRO, mohla být v kontaktu s terory. V předvečer atentátu „(...) *odjela do Rakouska. Tato žena má znetvořený ukazováček (...)*“¹⁷², což bylo poznávací znamení ženy, která se s terory setkala po překročení švýcarských hranic. Podobná informace přišla také z Řecka, kde se dva týdny před atentátem zdržovala žena představující se jako Aranka Kelemenová, která „*V rozhovorech zmínila se několikrát o svém bratru Petru Kelemenovi, asi 14 dní poté odjela do Marseille.*“¹⁷³, ale už Venkov neuváděl, zdali měla stejný fyzický znak jako žena ze Sao Paula. Dne 6. listopadu byla vydána zpráva, že vyšetřování atentátu se doběhlo ke svému konci, mělo být už zcela jasné, že „(...) *Palevič, náčelník teroristické organizace, dal rozkaz k zavraždění krále Alexandra. Plukovník Perčevič, zatčený ve Vídni, určil >černým losem< v Janka Pustze tři mužem, kteří měli atentát provést.*“¹⁷⁴, s tím že hlavním vrahem Gregoriev byl vybrán přímo náčelníkem organizace, Palevičem. I když byl zatčen v Itálii, ta s jeho vydáním nijak nespěchala. Další rok už není vraždě věnován prakticky žádný prostor, jen v listopadu napsal Venkov o začátku procesu se zatčenými atentátníky, z nichž tři byli souzeni přímo, další tři v nepřítomnosti z důvodu jejich nevydání hostitelskými zeměmi, kde se zdržovali.

Rudé právo nepsalo tolik samostatných článků o Barthouovi, spíše jen v kontextu s králem Alexandrem. V prvním článku věnovaném atentátu si hlavně francouzské deníky uvědomovaly, že na krále Alexandra a na ministra Barthoua je „(...) *atentátem na celý mírový plán, kterým mělo být zahájeno ozdravení Evropy.*“¹⁷⁵. Selhání, jakého se dopustily francouzské bezpečnostní složky, vedl k debatám, kdo za něj nese zodpovědnost, několik deníků mělo obvinít ministra vnitra Alberta Sarrata, který měl z toho vyvodit důsledky a odstoupit. Ve Francii se rozběhlo rozsáhlé pátrání po komplicích atentátníků z Marseille. Brzy zatčena dva muži, kteří měli falešné Československé pasy na jména Beneš a Novák. Pátrání v dalších dnech že atentát je „(...) *dílem fašistické bandy.*“¹⁷⁶, která měla zajistit výcvik atentátníků v Maďarsku jejími důstojníky. Podobný tábor jaký byl v Maďarsku, měla hostit také Itálie, což mělo být důkazem skutečného pozadí marseillského atentátu, za kterým stál

¹⁷² Celý svět pátrá po vrazích. *Venkov*, 1934, roč. 29, č. 247.

¹⁷³ Ještě více zločinců v marseillském atentátu. *Venkov*, 1934, roč. 29, č. 250.

¹⁷⁴ Palevič a Perčevič hlavní viníci marseillského atentátu. *Venkov*, 1934, roč. 29, č. 263.

¹⁷⁵ Marseillský atentát. *Rudé právo*, 1934, roč. 14, č. 161.

¹⁷⁶ Vyhubte tento mor. *Rudé právo*, 1934, roč. 14, č. 166.

„(...) *mezinárodní fašismus, jehož cílem je strhnout Evropu do nové světové války (...)*“¹⁷⁷, která měla „(...) *v krvi udusit mezinárodní dělnické hnutí (...)*“¹⁷⁸. Vina Itálie a Maďarska v Marseille měla být už nezpochybnitelná, poukázalo Rudé právo také na opomíjené Německo, které mohlo mít své zájmy, když takto nedošlo „(...) *jihoslovansko-italskému spojení, které by Německo úplně zahraničně isolovalo.*“¹⁷⁹, bylo otázkou, jak se budou vyvíjet dále vztahy mezi Itálií a maďarským, které Itálie usilovně pěstovala, ale kvůli úloze, jakou Maďarsko nezpochybnitelně odehrálo v Marseille se mohlo stát, že dočasně ochladnou. Jinak by Itálie mohla být ve stejném podezření z podpory terorismu, vůči němuž se během roku několikrát vyhranila. V dubnu dalšího roku, kdy byl v plném proudu soud se zatčenými atentátníky, přišel jejich obhájce se senzačním výkladem průběhu atentátu v Marseille. Žádal, aby byly promítnuty všechny filmy, které byly pořízeny při slavnostním průvodu, při kterém došlo k atentátu, spolu s prohlídkou zbraní, které měla v soudný den u sebe policie, protože „(...) *soudí, že zahraniční ministr Barthou, který – jak známo – byl zabit, jakož i děti a strážníci, kteří byli raněni, byli zasaženi střelami policistů a nikoliv střelbou kralovraha.*“¹⁸⁰, což mělo asi být důvodem ke snížení trestu, protože by se tak podíleli jen na pokusu o atentát.

4.3.3 Shrnutí

Závěry jsou stejné jako u smrti krále Alexandra. Vražda Louise Barthoua i když nastala za stejných okolností jako u krále Alexandra, nebyla tak pro periodika zajímavá jako vražda krále. Přesto je popsán v denním tisku, kým byl, jaký měl vztah k Československu a jakou ztrátu republika s jeho odchodem utrpěla. Jsou připomenuty jeho politické plány, které měly zajistit bezpečnost v Evropě a návrat sebevědomí Francii, která se stáhla v mezinárodní scéně do obranné pozice, kdy bez podpory Británie byla ochotná stále méně čelit vzrůstajícím tlakům revizionistů na uspořádání, které pomáhala sama po válce vybudovat. I přes optimistické názory, že smrt ministra nic nezmění a Francie bude stát na stejném politickém kurzu jako za života Louise Barthoua, bude podporovat své malodohodové spojence. Francii brzy stihla nová rána, když zemřel další významný státník a to Raymond Poincaré, šestý den po atentátu v Marseille, ztráta dalšího významného politika v tak krátké době jen dále oslabovala Francii.

¹⁷⁷ *Rudé právo*, 1934, roč. 14, č. 166.

¹⁷⁸ *Rudé právo*, 1934, roč. 14, č. 166.

¹⁷⁹ Proti válečným štváčům. *Rudé právo*, 1934, roč. 14, č. 167.

¹⁸⁰ Alexandr a Barthou zastřeleni marseillskou policií?. *Rudé právo*, 1934, roč. 15, č. 83.

Pro Československo byly dopady atentátu vážné, protože se smrtí ministra ztratila svého nejpevnějšího spojence, jakého Československo v meziválečném období mělo. Francouzského politika, který měl k republice ve středu Evropy výjimečný vztah a podle některých deníků ji miloval a jejím obyvatelům rozuměl, což byla v západních zemích výjimka. Atentát byl vnímán jednoznačně negativně, kdy tisk byl zahlcen články vyjadřující soustrast a žal nad ztrátou politika, kterému bylo možné i díky jeho osobnostním vlastnostem se spolehnout, že Francie na své spojence nezapomene a podpoří je ve chvíli, kdy jí budou potřebovat. Naopak, spojenecká pouta měla být tímto činem ještě více upevněna, což se během pár let ukázalo jako velká iluze.

4.4 SSSR v meziválečném období

Během světové války země změnila během převratu své státní zřízení, kdy zanikla monarchie, a vznikl první socialistický stát na světě. Válka měla na Sovětský svaz nejvážnější dopad ze všech zemí, které se jí účastnily. Stát se musel potýkat s vážným úbytkem obyvatelstva, které pokleslo z 171 000 000 z roku 1914 na 132 000 000 v roce 1921. Země se díky svému politickému zřízení dostala na několik let do mezinárodní izolace. Kromě značných, územních ztrát území při vzniku Finska, pobaltských států a Polska země přišla o velkou část železniční sítě, průmyslových podniků, zemědělských statků. Navazující občanská válka dále zničila mnohé z toho, co ještě zůstalo. Prudce poklesla veškerá výroba „*Oproti předválečnému stavu se vytěžilo pouze 1,6 procent železné rudy, vyrobilo se 2,4 procent surového železa, 4 procenta oceli a 5 procent bavlny*“¹⁸¹. Po skončení občanské války museli vítězni Bolševici přistoupit k neprodlené, celkové obnově země. Kromě problémů zdědili zestátněný, ruský průmysl rozvinutý v předválečném období, v zemi byla vybudována základní železniční a telegrafní síť, spolu s dělníky, kteří měli zájem o návrat do továren.

Z důvodu nesplácení půjček z období před světovou válkou byl Sovětský svaz odštěpen od zahraničního kapitálu, který potřeboval pro rozvoj svého průmyslu a ozbrojených sil. Musel tak být nalezen jiný zdroj příjmů pro financování. Jedinou skupinou obyvatelstva, z které bylo možné určitě zdroje získat, byly zemědělci na vesnicích, kde v té době žilo 80 % všeho obyvatelstva. Proto došlo na pokyn J. V. Stalina, který nahradil těžce nemocného V. I. Lenina ve 20. letech, k násilné kolektivizaci zemědělských usedlostí, aby stát získal dohled

¹⁸¹ KENNEDY, P. *Vzestup a pád velmocí: Ekonomické změny a vojenské konflikty*. Praha: Lidové noviny, 1996, str. 391. ISBN 80-7106-173-5

nad produkcí potravin pod dohledem stranických funkcionářů. Rolníci s kolektivizací v drtivé většině nesouhlasili, proto byli nuceni ke vstupu násilím spolu se štvavou kampaní, která většinu z nich zlomila, mezi lety 1930 – 1931 bylo v kolchozech soustředěno 80 % všech zemědělských statků spolu s 90 % veškeré, obdělávané půdy. Čímž bylo dokončeno vytváření podmínek pro odběr veškeré produkce z vesnic pro sovětské, velkorysé modernizační plány. Její cena ale byla vysoká, rolníci vybili značnou část svých zvířat, aby se nestaly součástí zabaveného majetku. Proto „počet koní klesl z 33 500 000 v roce 1928 na 16 600 000 v roce 1935 a počet kusů hovězího dobytka se snížil ze 70 500 000 na 38 400 000 – vyvolalo zoufalý pokles produkce masa a obilí“¹⁸² tento deficit dokázalo sovětské hospodářství vyrovnat až v 60. letech.

Postupně revoluční myšlenky a ideje o rovnostářství a představy o spravedlivém způsobu hospodaření opadly. Začala vznikat opět sociální diference uvnitř sovětské společnosti. Rovnostářství začalo být pranýřováno a místo něj měly být odměny za skutečně odvedenou práci, což mělo vést ke zkvalitnění a zvýšení produkce hospodářství. Vrátit se na svá původní místa mohli i tzv. buržoazní odborníci, kteří byli v předešlých letech odsuzováni jako zahraniční agenti a nepřátelé země. Dalším nečekaným trendem bylo obnovování tradic Ruska, kdy byly oslavovány významné postavy z minulosti, jako byly carští generálové Kutuzov či Suvorov, oslavováni byli i ruští literární klasici, jako byl Puškin nebo Tolstoj, začaly se užívat termíny vlast a vlastenectví. Zákony začaly pamatovat na rodinu, která se měla stát opět základním sloupem společnosti. Velkým překvapením byla nová politika vůči církvi, která přestala být pranýřována, ale byla vyzdvižena její pokroková úloha ve vývoji společnosti, zmírnila se proticírkevní kampaň.

Uvolňující opatření v běžném životě občanů sovětského svazu neměla trvat napořád. Po vraždě Sergeje Minoroviče Kirova bylo spuštěno nové kolo politických soudních procesů spojených s popravami a odvlékání domnělých i skutečných odpůrců režimu do pracovních táborů. Sovětští funkcionáři, kteří byli spjati s dobou vlády V. I. Lenina a oddáni revoluční myšlence, buď emigrovali, nebo byli vyhlazeni. Na jejich místa nastoupila nová generace, která nebyla zatížena revolucí a jejími ideály, a byla oddána službě Josifovi Vissarionovičovi. Stalinovi.

¹⁸² KENNEDY, P. *Vzestup a pád velmocí: Ekonomické změny a vojenské konflikty*. Praha: Lidové noviny, 1996, str. 393. ISBN 80-7106-173-5

4.4.1 Sergej Minorovič Kirov

Původním jménem S. M. Kostrikov. Pocházel z Uržumu v Rusku, kde narodil do rodiny chudého úředníka v březnu 1886. O rodiče, přišel v 7 letech, a tak prožil své další dětství v sirotčinci. Díky stipendiu vystudoval průmyslovou školu a získal inženýrský titul. Poté odešel do Tomsku, od r. 1904 patřil do Ruské sociálně demokratické dělnické strany. Účastnil se ruské revoluce r. 1905, za což byl načas zatčen. Po návratu z vězení se přidal ke straně bolševiků. V dalším roce byl zatčen podruhé za tisk ilegální literatury, a odseděl si celkem tři roky. Za další činnost proti carskému režimu byl ještě několikrát zatčen. Odstěhoval se na Kavkaz, kde zůstal až do abdikace cara Mikuláše II. r. 1917. V tomto období si vytvořil svůj pseudonym „Kir“, který měl připomínat perského krále Kýra Velikého.

Bojoval v občanské válce až do jejího konce r. 1920. Poté r. 1921 se přijal pozici generálního tajemníka strany v Ázerbájdžánu. Kirov patřil mezi věrné stoupence J. V. Stalina, za což byl r. 1926 jmenován do funkce tajemníka leningradského oddělení strany (což byla druhá nejvyšší pozice ve straně hned po tajemníkovi Sovětského svazu, kterou zastával Stalin). Patřil k jeho nejbližším spojencům, Stalin se k němu choval jako k bratrovi, což sebou neslo nemalá rizika. Jeho úkolem bylo vykořenit levicovou opozici v Leningradu (dnes Sankt-Petěrburg), organizoval otrocké práce vězňů na budování kanálu z Baltského do Bílého moře, ale v letech 1932 a 1933 usiloval o celkové uvolnění režimu. Nesouhlasil s represemi proti opozici (zachránil tak při hlasování politbyra život Martemaru Rjutinovi, kterého chtěl nechat Stalin popravit za domnělou zradu), zasazoval se o zlepšení vztahu stranického vedení vůči tvůrčí inteligenci a varoval před ztrátou kontaktu s reálným životem pracujících lidí. Jeho schopnosti vynikajícího řečníka a osobní charisma mu vynesly značnou popularitu, což z něj dělalo potencionálního protivníka Stalina. Mnozí členové strany jej považovali za budoucího nástupce Stalina v čele Sovětského svazu. Kirovova popularita se projevila na sjezdu strany r. 1934, kde při volbách do ústředního výboru strany získal pouze tři záporné hlasy (nejméně ze všech kandidátů), naopak Stalin jich dostal celkem 292 (což bylo naopak nejvíce ze všech). Jeho záliba v občasném pití v něm probouzela mnohomluvnost, kdy byl často neuváženě kritický vůči svému učiteli J. V. Stalinovi. Také měl ve zvyku při zasedání parlamentu sedět spolu se svými kolegy z Leningradu, místo na podiu se členy politbyra, což bylo považováno za neúctu a povýšenectví. Stalin, aby jej umravnil, ho pozval v létě r. 1934 na svou daču na

dovolenou. Tam jej chtěl přesvědčit, aby odešel do Moskvy, kde by měl Kirova hezky pod dohledem, co dělá.

Ten ale Stalinovi návrhy odmítl a vrátil se do Leningradu. Během několika dalších měsíců byl Kirov pravidelně zván do Moskvy. V prosinci 1934 byl zastřelen v paláci strany cestou do své kanceláře atentátníkem Leonidem Nikolajevem, kterého Kirov odmítl zaměstnat. Hned poté se atentátník pokusil sám zabít, ale byl zpacifikován a brzy popraven. Svědci vraždy velmi brzy umírali za podivných okolností (např. osobní strážce Kirova Borisov zemřel při dopravní nehodě, kdy vyšetřování ukázalo na jeho pravděpodobné vyhození z auta za jízdy).

Kirovova smrt vyústila v tvrdé, vnitropolitické čistky. Na zasedání politbyra byla Stalinem za strůjce atentátu obviněna skupina okolo Lva Trockého (byl ideovým odpůrcem Stalina) která měla připravovat spiknutí. Hned byla politbyrem schválena čistka od potencionálních hrozeb, čímž padla naděje na vnitřní změnu. Různé skupiny uvnitř strany a revoluce tak začala požírat své tvůrce. Zatčeno bylo hned 300 osob, z toho 16 patřilo do vyšších pozic vedení strany, jako byl Lev Kameněv nebo Grigorij Zinověv (oba blízcí spolupracovníci Trockého, který v té době pobýval mimo Sovětský svaz v Turecku). Všichni byly před soudem vyslýcháni a tlačeni k přiznání. Před soudem byly shledány vinnými a popraveni. *„Nové procesní zákony, které Stalin prosadil díky povolnému Ústřednímu výkonnému výboru, mu poskytly moc vyšetřovat a zlikvidovat jakoukoli osobu či skupinu podle libosti – moc vzbuzující hrůzu. A Stalin dal této své nové moci plný průchod, aby vyhladil nepřehledné zástupy svých skutečných či jen tušených, případně pouze potencionálních odpůrců.“*¹⁸³

Po skončení čistek Stalin sám začal budovat kult Kirovovy osobnosti. Kirovovi se dostalo čestného pohřbu na nejvyšší státní úrovni (byl pohřben u Kremelské zdi) a sám Stalin nesl jeho rakev. Mnoho měst, ulic a továren bylo pojmenováno Kirovovým jménem (města v Rusku a Ázerbájdžánu, ale i velká továrna v Leningradě). Obrovská Kirovova socha po dlouhou dobu dominovala panoramatu Baku. Socha byla vztyčena v roce 1939 a odstraněna roku 1992 poté, kdy Ázerbájdžán získal nezávislost. Později po něm byla pojmenována kategorie válečných lodí.

¹⁸³ CASTELDEN, R. *Atentáty, které změnilly svět*. Frýdek – Místek: Alperss s.r.o., 2008, str. 255. ISBN 978-80-7362-621-1

4.4.2 Ohlasy v tisku

Český deník přinášel krátké články, první zprávy přinesla jméno vraha, který se přiznal k činu, ale neuvedl přesný důvod. Předsednictvo ústního výboru SSSR vydalo usnesení k případu v bodech kdy „*Vyzývají vyšetřující úřady, aby se v urychleném řízení vyřídily záležitosti osob, obviněných (...) aby neodkládaly výkon rozsudků převyšující nejvyšší trstní sazbu (...) orgány lidového komisariátu se vyzývají aby ihned, vykonaly rozsudky*“¹⁸⁴. Jak v Sovětském svazu v titulku „*A jak trestá Rusko odpůrce svého režimu*“ kdy „*(...)bude 13. prosince zahájen proces s 73 obžalovanými z velezrady a přípravy teroristických činů proti vládě. Všem obžalovaným hrozí trest smrti.*“¹⁸⁵. Rozsudky byly vydány velmi rychle kdy „*Soud konstatoval, že přes Lotyšsko, částečně přes Finsko a Polsko, a měla za úkol organisovati teroristické činy. (...) uznal 37 obžalovaných vinnými a odsoudil je k trestu smrti zastřelením. Jejich majetek bude konfiskován. (...) nebyla projevována žádná umírněnost*“¹⁸⁶.

Lidové noviny, kdy v článku s titulkem „*Stalinův důvěrník zavražděn*“ z 3. prosince shrnuje události, týkající se smrti Kirovy, poukazující jeho pozici v komunistické straně „*Na posledním kongresu komunistické strany byl jako Stalinův důvěrník zvolen třetím jeho pomocníkem. (...) byl zvolen do předsednictva a výkonného výboru sovětského svazu a měl význačnou úlohu v industrializaci Severozápadního Ruska. (...) Byl považován za jednoho z nejvěrnějších stoupenců Stalinových.*“¹⁸⁷. Z další zprávy vyplývá, že „*diplomaté považovali Kirova za muže strany, nikoliv vlády*“¹⁸⁸. V článku ze 13. prosince se s titulkem „*Politické vraždy v Sovětském Rusku*“ autor zamýšlí nejen nad vraždou Kirova, ale i nad dalšími, které se udály od konce světové války, jako byla vražda Voldarského nebo útok na Lenina který nevyšel, připisuje nikoliv domácí opozici kdy „*Německý, maďarský, polský a finský tisk vyrukoval po vraždě Kirova s fantastickými zprávami o domnělých spiknutích v Leningradě (...) že v Rusku je spiknutí pro odtržení severských oblastí (...) Jsou vesměs čiré výmysly. Skutečnost je jiná a je prosaická*“¹⁸⁹ ale akcím zemí, které se snaží destabilizovat Sovětský svaz, který chce jít cestou míru, navíc ani úspěšné pokusy o atentát zemi nijak nerozvrátily „*(...) vůbec neohrozila světskou vládu. Je proto také důkazem marnosti dalších vražedných*

¹⁸⁴ K zavraždění Stalinova důvěrníka. *Český deník*. 1934, roč. 23, č. 334.

¹⁸⁵ A jak trestá Rusko odpůrce svého režimu. *Český deník*. 1934, roč. 23, č. 336.

¹⁸⁶ Hromadné ortely smrti v sovětském Rusku. *Český deník*. 1934, roč. 23, č. 337.

¹⁸⁷ Stalinův důvěrník zavražděn. *Lidové noviny*. 1934, roč. 42, č. 608.

¹⁸⁸ Tryzna po Kirovovi. *Lidové noviny*. 1934, roč. 42, č. 618.

¹⁸⁹ Ms. Politické vraždy v sovětském Rusku. *Lidové noviny*. 1934, roč. 42, č. 627.

útoků¹⁹⁰. Z článku 22. prosince, vyplývá, že vražda neměla být formou osobní pomsty, ale politickým atentátem „*Vyšetřováním se zjistilo, že vraždu připravovala ilegální organizace k níž náleželi činitelé blízcí Zinovovi a Trockému, a která si umínila, že teoristickými činy přinutí vedení komunistické strany, aby se zřeklo nynějšího politického směru*“¹⁹¹. Další rok už se případ Kirova připomíná jen minimálně, 2. února přináší noviny na stránce Filmy kritiku snímku o jeho životě, kdy jej vykresluje v nejlepších barvách „*Film dá teprve jasnou představu jaký to byl člověk. Na pohled nepatrný, bez vnějších znaků své vnitřní velikosti Mirabeauovská tvář, kulatá hlava, malé oči, ale pevná brada a lví čelo. (...) Ten člověk nečerpal svoji sílu z fanatismu, čerpal ji z optimismu. Jeho portrét v tom filmu ukazuje, že patrně když všichni zoufali, obraceli se pro novou víru ke Kirovovi.*“¹⁹².

Národní listy, přinesly barvitě články. V titulku „Atentát v Petrohradě“ přinesly listy o atentátu svědectví kdy vražda v Petrohradu “*(...) vyvolala ohromné vzrušení. Chápeme to jako vzrušení nad atentátem, jehož oběti se stal vysoký sovětský hodnostář: jak je možno aby došlo k něčemu podobnému v zemi, o níž nám sovětské zprávy tvrdí, že tam všechno obyvatelstvo stojí za svou vládou, že je nadšeno bolševickým režimem?*“¹⁹³. Dále se listům zdá, že atentát je vážným zásahem do zahraniční propagandy SSSR, který se prezentuje úspěchy a žádné problémy si nepřipouští „*Tyto výstřelky, které padly v Petrohradě nemůžeme nepovažovati za symptomatické znamení, třebaže atentáty zásadně odsuzujeme. Jsou příznakem hluboké nenávisti k bolševickým držitelům moci*“¹⁹⁴. Po celé zemi se konaly smuteční projevy, soucítí se ztrátou vysokého představitele státní moci, ale list připomíná, že vše bylo „*Na komando ovšem!*“¹⁹⁵. Další články mají v předmětu svého zájmu soudní procesy, které končí většinou trest smrti jako v článku „*Za jednu 71 vražd*“ ze 4. prosince kdy „*Sověty dávají zatýkati spoustu lidí, aby svou žízeň pomsty za čekistu odstřeleného útočником ukojili krví celých desítek nevinně nařčených lidí. Už jich mají v kriminále 71. „Bělokvardějci“ tak si je pokřtili obětní beránky, které za chvíli povedou k popravišti.*“¹⁹⁶. V článku „*Kletba vám, bolševici: 66 proprav*“ Národní listy kritizují nespravedlivý proces v Rusku, kdy aby byla ukojena touha po pomstě, mělo být popraveno 66 nevinných osob. Kdy byly popraveny po krátkém soudním procesu. Kdy obviňují Moskevskou vládu z politického procesu „*Zpráva hrozná, neuvěřitelná a přece pravdivá! (...) zpráva kterou nelze přechíst a*

¹⁹⁰ *Lidové noviny*. 1934, roč. 42, č. 627.

¹⁹¹ Útok na Kirova byl politický. *Lidové noviny*. 1934, roč. 42, č. 644.

¹⁹² Kirov. *Lidové noviny*. 1934, roč. 43, č. 60.

¹⁹³ Atentát v Petrohradě. *Národní listy*. 1934, roč. 74, č. 333.

¹⁹⁴ *Národní listy*. 1934, roč. 74, č. 333.

¹⁹⁵ *Národní listy*. 1934, roč. 74, č. 333.

¹⁹⁶ *Za jednu 71 vražd. Národní listy*. 1934, roč. 74, č. 334.

dočíst bez mocného duševního a mravního otřesu! Neboť těch 66 popravených je 66 lidí nevinných! Na 66 lidských bytostech byla spáchána nejbrutálnější a nejcyntičtější justiční vražda! (...) Obžalovaní byli zbaveni možnosti sebeobhajoby, obhájce ex otto jim odepřen. Sotva doznělo poslední slovo rozsudku, zazněly výstřely.“¹⁹⁷. Kritizuje české intelektuály, kteří protestují „vždy první přispěchaly s protesty a psaly ke svědomí lidstva, kdykoli šlo o nějakého bolševického Sacca a Vanzettiho, a kteří v dnech právě minulých manifestem z němčiny přeloženým protestovali proti manifestačním českého studentstva v Praze. (...) Ale 66 českých spisovatelů k 66 bolševickým vraždám bude mlčet“ Kletba vám bolševici! Krev nevinných padniž na vaše hlavy!“¹⁹⁸. Ke změně v případě došlo 22. prosince kdy v článku „Kdo vrátí životy popraveným „bělogvardějcům“?“ přináší prohlášení z Moskvy, ze kterého je patrné že dosavadní zprávy o politickém spiknutí a vraždě na objednávky za kterou stojí politické uskupení usilující o změny v SSSR je mylná „Sovětská zpráva přiznává konečně, že komunistický předák S. Kirov nebyl zavražděn žádným reakcionářem, buržijem, protirevolučním bělogvardějem, nýbrž – bolševikem! A vůbec celým komplot byl zosnován a atentát umožněn bolševickými činiteli namnoze velmi významnými. (...) Je to zároveň otevřeným přiznáním, že stovka či dvě popravených „bělogvardějců“ byla popravena bezúčelně a nesmyslně. Že na 1000 až 200 nevinných lidí byla podle a surově spáchána justiční vražda!“¹⁹⁹.

Fašistické listy se o smrti Kirova nijak nezmiňují, asi to nepovažovali za tak důležité, aby napsali byť jedinou zprávu do svého týdeníku, i když by ji mohly s ohledem na nastupující čistky v SSSR náležitě propagandisticky využít ke kritice komunistů a obvinění jich ze snah o zavedení obdobných metod i v Československu.

Právo lidu přináší zprávu o smrti Kirova v pondělí 3. prosince 1934 v článku „Proč byl zavražděn Stalinův důvěrník“ kde shrnuje události z 1. prosince v Leningradě, kdy byl zastřelen Kirov a jeho vrah posléze chycen a uvězněn ještě v budově kde se atentát odehrál. S tím že bylo rozpoutáno hromadné zatýkání v Leningradu a jeho okolí, zadržený se k činu přiznal ale „Příčinu však nechce udati. Říká jen, že s ním bylo po propuštění ze státní služby nespravedlivě nakládáno.“²⁰⁰. Vražda otřásla Sovětským svazem kdy „způsobila velký rozruch v celém sovětském Rusku, odevšad docházejí soustrastné projevy a všude byl vyhlášen

¹⁹⁷ Kletba vám, bolševici: 66 poprav. *Národní listy*. 1934, roč. 74, č. 336.

¹⁹⁸ Kletba vám, bolševici: 66 poprav. *Národní listy*. 1934, roč. 74, č. 336.

¹⁹⁹ Kdo vrátí životy popraveným „bělogvardějcům“?. *Národní listy*. 1934, roč. 74, č. 351.

²⁰⁰ Proč byl zavražděn Stalinův důvěrník. *Právo lidu*. 1934, roč. 22, č. 281.

smutek.²⁰¹ Nadcházející dny, bezprostředně po atentátu jsou věnovány článkům popisující soudy a okamžité popravy odsouzených, kteří se počítají na desítky osob kdy „*Počet zatčených vzrůstá, všichni budou obžalováni pro přípravu násilných činů proti sovětským funkcionářům*“.²⁰² Jen do 6 prosince bylo popraveno 66 osob. Zprávy z dalších dnů se zaměřují na pozadí atentátu, kdo za ním vlastně stojí, kdy v článku „*Stoupenci Zinověvovy oposice před nejvyšší vojenský soud*“ autor píše, že sovětské úřady mají důkazy o existenci teroristických buněk, které měli širší cíle než pouze jednu vraždu „*Bylo zjištěno že Nikolajev zavraždil Kirova na rozkaz teroristického ilegálního leningradského centra a že tento rozkaz dostal od člena a vůdce tohoto centra Kotolinova (...) Vyšetřování zjistilo, že tato protisovětská skupina tvořila uzavřenou organizaci, která ztratila všelikou naději na podporu mas a byla zasvěcena zániku, takže nemajíce naděje, že by někdy uskutečnila své cíle, dala se na cestu teroru*“.²⁰³

Venkov přinesl první zprávu 3. prosince v článku „*Velký pohřeb a rozsáhlé zatýkání v Rusku*“ kde v krátkosti popisuje poslední cestu Kirova, a celý pohřeb, kdy „*Rakev donesli ke katafalku Stalin, Molotov, Vorošilov, Karagovič a ostatní členové politické kanceláře*“²⁰⁴ dále policejní ředitel v Leningradu byl sesazen spolu s některými svými spolupracovníky kvůli svému selhání, též probíhaly rozsáhlé razie spojené se zatýkáním podezřelých osob, s tím že se poprvé objevuje jejich označení za Bělogvardějce „*V poslední době bylo zatčeno v leningradském obvodu 39 a v moskevském obvodu 32 bělogvardějců, kteří byli obžalováni pro organizování teroristických činů proti sovětským funkcionářům*“.²⁰⁵ O pár dní později 7. prosince přináší dva články na druhé straně kde v článku s titulkem „*Atentát v Leningradě*“ ve kterém poukazuje, že vražda takto vysokého představitele sovětské moci je výjimečná a nečekaná, do té doby projevy odporu byly vždy jen slabé ukazující zoufalství lidí na venkově, které drtila kolektivizace, ale smrt Kirova vyvolala obavy „*(...) se stalo něco, co vzbuzuje v celé straně, v celém aparátu sovětské vlády ohromný úžas a starost, i když se to neprozrazuje navenek*“.²⁰⁶ Také píše, že podle současných důkazů atentátník nejednal jako fanatik bez rozmyslu připravený zemřít při svém činu, ale chtěl z místa činu utéct. Za jeho čin byli uvězněni jeho příbuzní, což mělo vyvolat odstrašení od dalších podobných činů další lidi. V dalším článku se zabývá popravami spojenými s vraždou Kirova, kolik lidí bylo vlastně už

²⁰¹ *Právo lidu*. 1934, roč. 22, č. 281.

²⁰² Rozsudek budiž hned vykonán!. *Právo lidu*. 1934, roč. 22, č. 283.

²⁰³ Stoupenci Zinověvovy oposice před nejvyšší vojenský soud. *Právo lidu*. 1934, roč. 22, č. 300.

²⁰⁴ Velký pohřeb a rozsáhlé zatýkání v Rusku. *Venkov*. 1934, roč. 29, č. 280.

²⁰⁵ *Venkov*. 1934, roč. 29, č. 280.

²⁰⁶ Atentát v Leningradě. *Venkov*. 1934, roč. 29, č. 284.

kvůli tomu popraveno. Ti, kteří byli odsouzeni, měli pocházet mimo území Sovětského svazu, kdy přišli z okolních zemí za cílem protistátní činnosti. „*Atentát je odůvodňován jako důsledek teroru organisovaného mimo sovětské hranice. (...) Soud konstatoval, že velká část obžalovaných vnikla do Sovětského svazu přes Lotyšsko částečně přes Finsko a Polsko, a měla za úkol organizovat teroristické činy.*“²⁰⁷. Sovětským svazem měl procházet smutek spojený s voláním po pomstě, kterou měly tyto popravy utišit. Ke konci roku 22: prosince přináší Venkov zprávu, že s vraždou Kirova jsou spojeni vrcholní představitelé Sovětského svazu a to Zinověv a Kameněv, na něž mělo ukázat vyšetřování, kdy „*Vyšetřováním bylo zjištěno, že vraždu připravovala ilegální organizace, k níž náležely kruhy blízké Zinověvovi a Trockému a která si umínila, že teroristickými činy přinutí vedení komunistické strany, aby se zřeklo nynějšího politického směru a přijalo pro Sovětský svaz názory Zinověvovi-trockistické.*“²⁰⁸. Těsně před vánoci v článku přináší Venkov zprávu, že atentátník Nikolajev nejednal sám, ale rozhodně na pokyn tzv. Leningradského centra, jehož byl členem a které vede člověk jménem Kotolinov, jejich cílem bylo „*(...) desorganisovati sovětskou vládu akty teroru, namířenými proti hlavním vládcům sovětské moci a tím dosáhnout změny nynější politiky (...).*“²⁰⁹. Dále článek uvádí řadu jmen členů tohoto centra. Dále uvádí, že sověští funkcionáři žádají přísné zakročení proti skupinám Zinověvově a Kameněvově, které mají mít svůj podíl viny na atentátu. Což znamenalo i hrozbu pro oba muže, i když nemuseli mít s atentátem nic společného.

Rudé právo se věnovalo vraždě nejvíce ze zkoumaných periodik, tolik pozornosti vražda jakéhokoliv politika z Evropy nepřitáhla tolik pozornosti. V jeho případě skutečně nešetřilo místem na svých stránkách a přinášelo obsáhlé články s podrobnostmi. Díky své vazbě na Sovětský svaz, ve kterém viděli komunisté v Československu svůj vzor, bedlivě sledovali v dění v této zemi. První články jsou věnovány především osobnosti Kirova a jeho životním příběhu, poté plánům na jeho pohřeb a jeho průběhu spolu se vzpomínkami jeho spolupracovníků, na třetím místě se věnují atentátníkovi a pozadí vraždy. Společně s jeho životopisem, který končí jeho smrtí kdy „*Jako pravý bolševik padl na bojovné hlidce*“²¹⁰.

Stejně jako ostatní periodika přináší první zprávu o atentátu 3. prosince kdy delší i kratší stránky zabraly celou první stranu. Ve sloupku s názvem „Sergej Mironovič Kirov“ uvedl, k čemu došlo 1. prosince, a že byl ihned zadržen pachatel jménem Leonid Vasilijevič

²⁰⁷ Kolik lidí bylo vlastně zastřeleno?. *Venkov*. 1934, roč. 29, č. 284.

²⁰⁸ Vraždu Kirova organosovali Zinověv a Trocký. *Venkov*. 1934, roč. 29, č. 299.

²⁰⁹ V komunistických řadách – vraždící oposice. *Venkov*. 1934, roč. 29, č. 300.

²¹⁰ Sergej Mironovič Kirov. *Rudé právo*. 1934, roč. 14, č. 208.

Nikolajev. O dva dny později prošel Leningradem smuteční průvod s černými prapory a jeho podobiznami, v Taurském paláci kde byly vystaveny dočasně ostatky Kirova, prošel dlouhý zástup lidí, jenž osobně znal i neznámých kteří přišli uctít jeho památku. Smuteční projevy přicházely z dalších míst v Sovětském svazu „*Ze všech měst v Sovětském svazu docházejí soustrastné projevy. Všude se drží smutek a dělníci se schází k smutečním shromážděním.*“²¹¹. V dalších článcích je vyjádřena soustrast nad ztrátou této vysoce postavené osobnosti, která spoluutvářela politiku Sovětského svazu. Ale vždy končí přesvědčením, že i když je Kirov po smrti, cíl proletářů bude naplněn „*Žádná moc světa nemůže zadržeti nezadržitelný a vítězný pochod dělnické třídy a pracujícího lidu k socialismu*“²¹² a naopak jeho smrt mučedníka inspiruje další pro společnou věc „*(...) zářící příklad jeho nebojácného a neúnavného boje za proletářskou revoluci, za výstavbu socialismu v Sovětském svazu nadchne miliony proletářů a všechny pracující k dalšímu boji a vítězství socialismu a dělnické třídy (...)*“²¹³. Po celý měsíc prosinec 1934 přinášelo Rudé právo další články o Kirovovi a zážitcích s ním od lidí, kteří s ním dříve pracovali v různých obdobích jeho kariéry včetně podrobností z pohřbu. Ale další už jsou jiného směru. Zaměřili se na pozadí atentátu, už od počátku měli pisatelé novin jistotu, že nešlo o akt samostatného atentátníka, ale že je napojený na skupinu s určitými cíli. V článku „*Proletářská diktatura zvyšuje revoluční bdělost*“ ve kterém kromě dalších podrobností ohledně pohřbu Kirova přináší též prohlášení orgánu sovětské vlády, ve kterém vyzdvihuje zásluhy Kirova na vítězství nad třídním nepřítelem, kdy jeho vražda pomohla k semknutí pracujících mas v Sovětském svazu, které se mají mít na pozoru před svým nepřítelem, který je sice poražen, ale právě kvůli své bezvýchodné situaci se přiklání k násilným činům. Ty jej ale nemohou zachránit „*Bídni nepřátelé vítězného proletariátu budou vytaženi ze svých děr. Každý pokus rušení míru a každý pokus o desorganizaci vznešené práce sovětské země nezůstane nepotrestán.*“²¹⁴. Další den v článku „*Rakev soudruha Kirova v Moskvě*“ kromě popisu smutečního průvodu v Moskvě, kam byly převezeny ostatky Kirova a jeho nekrologu od Dimitrova přináší zprávu o usnesení Ústředního výkonného výboru SSSR o zkrácení úkonů vyšetřování v případě tohoto atentátu, které mělo podezřelé připravit o jakoukoliv šanci na spravedlivý proces, který takto mohl skončit jedině jejich popravou. Den poté přineslo právo zprávu, že vrahů bylo více, celkem bylo odsouzeno v několika předešlých dnech celkem 66 osob k trestu smrti v Leningradu a Moskvě za to že „*(...) připravovaly a organizovali teroristické činy proti funkcionářům*

²¹¹ Smutek v Sovětském svazu. *Rudé právo*. 1934, roč. 14, č. 208.

²¹² ÚV VKS (b) a leningradský proletariát o zločinu. *Rudé právo*. 1934, roč. 14, č. 208.

²¹³ *Rudé právo*. 1934, roč. 14, č. 208.

²¹⁴ Proletářská diktatura zvyšuje revoluční bdělost. *Rudé právo*. 1934, roč. 14, č. 209.

*sovětské moci.*²¹⁵ všichni se dostali do Sovětského svazu skrze sousední země v Evropě, celkem mělo do té doby vidět ostatky Kirova milion dvěsta tisíc lidí. V článku z 8. prosince dává Rudé právo do paralely čerstvý atentát z Leningradu a o dva měsíce starší z Marseille. Kde vyzdvihuje Kirovovi životní zásluhy, ukazuje, že i když byl král Alexander chráněn jistě bezpečnostními opatřeními, nezabránilo to atentátníkům v jejich činu, Kirov byl chráněn výrazně méně, a proto měl atentátník Nikolajev výrazně snazší práci. V článku z další strany ukazuje, že lidé svoji rozhořčenost nad atentátem dávali najevo demonstracemi v největších městech země, jako byla Moskva, Leningrad nebo Kyjev. Kde dementuje zprávy zahraničních tiskovin „kapitalistického tisku“ hlavně ze zemí odkud měli přijít odsouzení za protistátní činnost, poprvé je označuje za Bělogvardějce. Nové zprávy ohledně pátrání po dalších osobách spojeným s atentátem přineslo právo 25. prosince kde v článku „Zákeřný čin bývalých opozičníků“ přináší informaci, že za atentátem měli stát členové tzv. Zinověvské opozice. Mezi obviněnými byl Zinověv, Kameněv, a dalších třináct osob, proti sedmi z nich nebylo dost důkazů, proto měli být ještě dodatečně prošetřeni. Všichni ale byli spojení s opozičním proudem, který prohrál mocenský boj uvnitř strany. Kdy po své porážce „(...) vzali na sebe masku pokory a oddanosti, odvolaly všechny chyby a pokračovali ve svém zákeřném díle a k radosti nepřátel.“²¹⁶ měli vytvořit tzv. Leningradské centrum, teroristickou skupinu, která nemohla jinak než se pokusit násilnými činy změnit politiku Sovětského svazu, protože její program neměl mít co nabídnout lidem a jen by vyvolal pobavení. Na konci článku vyplývá, že šlo o bláhový pokus a postoj obyvatelstva vyjadřuje jedinou pozici a to nejpřísnější trest pro atentátníky. Na začátku roku 1935 1. ledna v článku „Rána světové kontrarevoluci“ ve kterém oznamuje popravu atentátníka Nikolajeva spolu s ostatními obžalovanými ze spoluúčasti, článek rekapituluje činnost Zinověvské opozice která vytvořila tzv. Leningradskou skupinu, která začala operovat už r. 1933, kdy měla být v kontaktu se zahraničím. Tato poprava a likvidace této skupiny měla být ztrátou pro světovou kontrarevoluci, což měl být smutný konec bývalých bolševiků, které jejich špatná idea svedla z cesty až do tábora bělogravdějců. Pro budoucí atentátníky to má být výstraha, že Sovětský svaz k nim nebude za žádných okolností milosrdný při pokusu o zabíjení „nejlepších lidí proletariátu“²¹⁷ ani tyto činy nemají být schopny zastavit proletářskou revoluci, která má nastolit nový svět. Další zajímavou zprávou přinesly noviny 8. ledna, kde ukazují na spojení atentátu s nacistickým Německem, které mělo skrze lotyšského diplomata, který je sociálním

²¹⁵ Kirovovi vrazi přišli ze zahraničí!. *Rudé právo*. 1934, roč. 14, č. 210.

²¹⁶ Zákeřný čin bývalých opozičníků. *Rudé právo*. 1934, roč. 14, č. 225.

²¹⁷ Rána světové kontrarevoluci. *Rudé právo*. 1934, roč. 15, č. 1.

demokratem a působil v Leningradu podporovat Leningradskou skupinu. Důkazy měli být v člancích z noviny vydávaných v Německu, kdy podporovali tezi, že atentátník Nikolajev jednal na vlastní pěst z osobních pohnutek, což mělo být při vyšetřování vyvráceno. Dne 18. ledna byla uveřejněna část obžalovacího spisu proti Zinověvovi a Kameněvovi, která je činila odpovědným z protistátní činnosti, přípravy teroristických útoků a pomlouvačné kampaně, která měla narušit vnitřní soudržnost straníků. Všichni se k činům, z nichž byli obviněni, doznali. Poslední zpráva je z 24. ledna s titulkem „Rozruch v Sovětském svazu nad drzou lži reformistů“ který ukazuje značně silné rozhořčení nad jiným názorem odborů z Paříže k nedávným popravám spojeným s vraždou Kirova. Kdy na odpověď Rudé právo píše, že pařížský krajský výbor v resoluci píše „ (...) proti zastřelení bělogvardějských teroristických vrahů Kirovových, při čemž se tato resoluce dokonce odvažuje vydávat zastřelené bílé bandity za dělníky.“²¹⁸. Kdy kritizuje (...)Generální výbor pařížských menševických odborů nevystoupil jako obhájce práv dělnické třídy a mlčel v době, kdy nepřátelé dělnické třídy zavraždili Kirova, ale vystoupili jako obránce práv bělogvardějských vrahů a jejich pomocníků.“²¹⁹.

4.4.3 Shrnutí

Celkově deníky tolik, neprobíraly vraždu jako takovou, na rozdíl od ostatních atentátů, ani se nevěnovaly tolik vyšetřování, nebo důvodům proč k ní došlo s výjimkou Rudého práva. Nejvíce je oslovily soudní procesy, které byly nespravedlivé, potlačující práva obžalovaných na spravedlivý proces s možností obhajoby, panoval dojem, že všichni obžalovaní jsou nevinní a před soudem stojí proto, aby uspokojily potřebu pomsty, kterou mělo vedení SSSR po šoku, který atentát způsobil. Monstrózní soudní procesy poslaly na smrt stovky lidí, ke kterým se nevyjádřil žádný z levicových spisovatelů kriticky, pokud ano tak jedině ve smyslu že terorismus na západě je též netolerovaný a proto by neměl západ podporovat terorismus v Sovětském svazu. Periodika na svých stránkách pokud se nedržela neutrality, odsoudila především soudní procesy, které stály životy a důvod vraždy, stejně jako možný objednavatel se zdál neznámým. Ale Rudé právo věnovalo mnoho pozornosti celému případu, poukazovalo na výsledky vyšetřování, které mělo přinést důkazy, že za vraždou stála vnitřní opozice vedená Zinověvem a Kameněvem, která po své prohře ve vnitrostraníckém zápase pokusila se

²¹⁸ Rozruch v Sovětském svazu nad drzou lži reformistů. *Rudé právo*. 1934, roč. 15, č. 20.

²¹⁹ *Rudé právo*. 1934, roč. 15, č. 20.

zahraniční pomocí začít s teroristickými útoky a negativní propagandou rozložit vedení Sovětského svazu a přinutit jej tak ke změně politiky. Navíc odmítá jakoukoliv kritiku k soudním procesům, které měli pro obžalovaný jediný možný konec a to popravu. Nikoho nenapadlo, že touto čístkou mohl vůdce Sovětského svazu upevnit svoji pozici a zbavit se Zinověva s Kameněvem, kteří díky svému dřívějšímu pokání byly přijati zpět do strany, a v budoucnu mohli být pro Stalina hrozbou. Pro Československo neměl atentát, ani navazující soudní procesy valný význam, ale ukázal, že Sovětský svaz prochází vnitřní změnou, která i díky historickému dědictví země je krvavá a nelítostná. Což po poválečných zkušenostech, kdy v zemi probíhala občanská válka, se nezdálo jako událost nijak převratná.

5 Závěr

Všechny atentáty, které byly v práci rozebrány, zasáhly do meziválečného dění v Evropě, které bylo plné zvrátů, a nečekaných změn ve vývoji v jednotlivých zemích. I přes to že některé nebyly tak důležité z důvodu zdánlivě nižší významnosti osobnosti, která při něm zemřela, tak všechny byly odsouzeny jako násilné činy, které by neměly mít ve společnosti místo. Přinášejí sebou zmatek a nejistotu kdy není jisté, jaký budou mít dopad na běžné dění. Jedno bylo ale pokaždé stejné, pokud byl jen náznak, že vražda byla plánována a že posloužila zájmům jiné země, vyvstaly otázky, kam až budou představitelé režimu, který atentát vnímá jako běžnou součást politiky, kdy se tak zbavuje nepohodlných politických soupeřů, bude schopná ve svých zájmech zajít. Jak daleko je ochotna ohrožit bezpečnost v Evropě a rozpoutat znovu válku. A to přesto že smrt nepohodlné osobnosti neměla kýžený efekt a události v dané zemi nenabraly okamžitě žádaný směr, kvůli kterému byl atentát spáchán. Když došlo k jednomu atentátu, jaká je možnost že se odehraje další? Pokud odejdu ze země, budu v bezpečí? U politických soupeřů nacistů musely podobné myšlenky ztěžovat jejich politická rozhodnutí a oslabovat je v jejich boji proti nim. U krále Alexandra, byly kromě osobních postojů vrcholných politických představitelů středem zájmu i králova rodina, která stála před těžkou zkouškou života, kdy ještě nezletilý princ Petr musel usednout na trůn. Je též zajímavé, že s výjimkou marseillského atentátu, kdy byla prokázána vina Maďarska na jeho podpoře atentátníků, nebyla nikdy žádná jiná země obviněna u Společnosti národů. Skutečné pozadí vražd tak zůstalo skryto. Což vedlo jedině k podpoře dalších pokusů o atentát.

Výjimkou byla vražda S. M. Kirova, což bylo dáno místem, kde proběhla. Sovětský svaz byl stále chápán jako země, která nemá standardní evropské zřízení. Kde probíhá velmi nebezpečný společenský experiment, který stál už mnoho sil i životů, aniž by bylo jisté, že je lepší cestou než dosavadní ekonomické uspořádání. Více než smrt Kirova a její důsledky na další směřování SSSR byly předmětem zájmu tisku zmanipulované soudní procesy, které ke spravedlivému soudu měly velmi daleko. Levicový tisk v tom viděl spiknutí podporované některý ze sousedních států který chtěl destabilizovat SSSR, ale ve skutečnosti ať vraždu nařídil kdokoliv, posloužila J. V. Stalinovi jako důvod k dalším čistkám, při kterých bylo popraveno mnoho osob, z nichž mnohé jen těžko mohly ohrožovat režim.

U vraždy rakouského kancléře Dollfusse, vidělo Rudé právo možnost k pozitivní změně vlády, kdy by mohli dělníci ve chvíli, kdy vláda vedla boj s Hakenkraclery kteří se

pokusili o puč, převzít moc a nastolit vládu proletariátu. Ale ani z jejich stránek, i když o Dollfussovi nenapsali nic dobrého a jeho vládě dali přívlastek „krvavá“ nezní, že by atentát schvalovali, spíše že by měli dělníci využít nastalé situace. I samotná vražda je jiná než zbylé tři zkoumané, protože vypadá, jako by nebyla plánována a došlo k ní až shodou okolností.

Žádný z atentátů neměl pozitivní dopad na další vývoj v zemi, odkud zavražděný pocházel. Vrcholní politici hlásící se k jejich odkazu vyjadřovali pevná přesvědčení, že půjdou pevně po cestě vytyčenou jejich předchůdci. Ale většinou tato morální odhodlání brzy zvadla a místo ideálů převážila pragmatická politika někdy s vyhlídkou výhodnějších ekonomických vztahů mezi státy na úkor politického spojení, nebo se projevila neschopnost, osobní slabost, či obavy stát pevně za správným názorem a ten raději nahradit malým ústupku, kdy si bylo možno zdánlivě zachovat tvář na úkor třetí strany v zájmu tzv. vyššího dobra.

6 Seznam použitých zdrojů:

6.1 Literatura:

BANKL H. *Život a smrt slavných*. Euromedia Group. Praha. 2004. ISBN 80-249-0430-6

BUTLER R. *Nástroje Stalinského teroru*. Svojta&Co s.r.o. Praha 2010. ISBN 978-80-7352_602-3

CASTLEDEN R. *Atentáty které změnily svět*. Alpress s.r.o. Frýdek-Místek 2008. ISBN 978-80-7362-621-1

FERRO M. *Dějiny Francie*. Nakladatelství Lidové noviny. Praha 2006. ISBN 80-7106-888-8

JEŘÁBEK M. *Konec demokracie v Rakousku, 1932-1938*. Dokořán. Praha 2003. ISBN 80-86569-51-9

KENNEDY P. *Vzestup a pád velmocí: Ekonomické změny a vojenské konflikty*. Lidové noviny. Praha. 1996. ISBN 80-7106-173-5

KRÁKORA P., KOPEČEK P. *Dějiny Československa 1918-1992*. Epoque. Praha 2010. ISBN 978-80-7425-080-4

PELIKÁN J. a kol. *Dějiny Srbska*. Nakladatelství Lidové noviny. Praha 2004. ISBN 80-7106-...-.

ŠVANKMAJER I. *Dějiny Ruska*. Nakladatelství Lidové noviny. Praha 1995. ISBN 80-7106-128-X

WEITHMANN M. W. *Balkán: 2000 let mezi Východem a Západem*. Vyšehrad. Praha. 1996. ISBN 80-7021-199-7

6.2 Primární prameny:

Český deník 25. 7. 1934 – 1935

Fašistické listy 25. 7. 1934 – 1935

Lidové noviny 25. 7. 1934 – 1935

Národní listy 25. 7. 1934 – 1935

Právo lidu 25. 7. 1934 – 1935

Rudé právo 25. 7. 1934 – 1935

Venkov 25. 7. 1934 – 1935